

Tarih ve GÜNCE

Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi
Journal of Atatürk and the History of Turkish Republic
Sayı: 11 (2022/Yaz), ss. 155-196.

Geliş Tarihi: 28 Mart 2022

Kabul Tarihi: 30 Ağustos 2022

Araştırma Makalesi/Research Article*

BOLU'DA GENÇLİK VE SPOR BAYRAMI KUTLAMALARI (1936-1950)

Erol EVCİN**

Öz

Mondros Mütarekesi sonrasında Anadolu'nun dört bir yanında baş gösteren işgal hareketleri ve Osmanlı İdaresinin bu girişimleri sükût içinde karşılaması nedeniyle Mustafa Kemal Paşa 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkmak suretiyle Millî Mücadele'yi teşkilatlandırma yoluna gitmiştir. Bu suretle Anadolu'nun ve Türk milletinin kurtuluşu yolunda atılan ilk önemli adımı sembolize eden bu tarih bir anlamıyla cumhuriyetin ilanına ve inkılaplara uzanan süreç için de başlangıç teşkil etmiştir. Gerek ülke sathında kutlanmaya başlayan bu hadise gerekse Birinci Dünya Savaşı'ndan cumhuriyet dönemine uzanan süreçte gelenekselleşerek her sene mayıs ayında düzenlenmekte olan genç talebelere yönelik sportif etkinlikler nihayetinde 1938'de TBMM tarafından çıkarılan yasa ile "Gençlik ve Spor Bayramı"nın ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu bayramın ortaya çıkmasında hiç şüphesiz ki Gazi Mustafa Kemal'in ve yeni Türk devletinin gençliğe ve spor faaliyetlerine verdiği önem büyük ölçüde etkili olmuştur. Bayram vesilesiyle Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkmak suretiyle ülkenin kurtuluşu yolunda attığı ilk esaslı adım ile ülkenin geleceğini emanet ettiği Türk gençliği arasında sıkı bir bağ kurulmuştur.

Bu çalışma münasebetiyle Bolu'da düzenlenen "Gençlik ve Spor Bayramı" kutlamaları incelenmiştir. Bolu şehrindeki bu etkinlikler vesilesiyle Mustafa Kemal Paşa'nın Türk milletinin sinesine yaslanarak çıktığı kutlu yolculuk her sene coşku ve heyecan içinde anılmıştır. Ülkenin geleceğini temsil eden gençler idrak, kuvvet ve kudret ifadesi olarak icra ettikleri sportif gösterileri ile bu kutlamalarda yer almıştır. Resmî erkânı, halkı ve gençleri bir araya getiren bayram kutlamaları

* Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır. There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.

** Doç. Dr./Kültür ve Turizm Uzmanı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, (erol.evcin@kth.gov.tr), Orcid: 0000-0002-2433-5134.

bütün ülkede olduğu gibi Bolu'da da milli Őuurun kuvvetlendirilmesi, birlik ve beraberlik anlayıŐının pekiŐtirilmesi ve gençlerin sportif yeteneklerinin sergilenmesi hususunda önemli bir rol oynamıştır.

Anahtar Kelimeler: 19 Mayıs, Gençlik ve Spor Bayramı, Mustafa Kemal Atatürk, İsmet İnn, Bolu.

YOUTH AND SPORTS DAY CELEBRATIONS IN BOLU (1936-1950)

Abstract

Due to the occupation movements that started all over Anatolia after the Armistice of Mondros and the fact that the Ottoman Administration was unresponsive to these initiatives, Mustafa Kemal Pasha went on the way of organizing the National Struggle by going to Samsun on May 19, 1919. In this way, this date, which symbolizes the first important step taken towards the liberation of Anatolia and the Turkish nation, has literally become the beginning of the process leading to the proclamation of the republic and the revolutions. Both this event, which began to be celebrated on the territory of the country, and the sporting events for young students, which became traditional during the process stretching from the First World War to the republican period and are held in May every year, eventually led to the emergence of the "Youth and Sports Holiday" by the law passed by the Parliament in 1938. Undoubtedly, the importance given by Gazi Mustafa Kemal and the new Turkish state to youth and sports activities was largely instrumental in the emergence of this holiday. On the occasion of the holiday, a close bond was established between Mustafa Kemal Pasha's first fundamental step towards the liberation of the country by decamping to Samsun and the Turkish youth to whom he entrusted the future of the country.

The celebrations of the "Youth and Sports Day" held in Bolu on the occasion of this study have been examined. On the occasion of these events in the city of Bolu, the journey of Mustafa Kemal Pasha, leaning on the sin of the Turkish nation, has been commemorated every year with enthusiasm and excitement. Young people representing the future of the country took part in these celebrations with their sporting shows that they performed as an expression of intelligence and strength. The holiday celebrations, which brought together the official decency, the people and the young people, played an important role in strengthening the national consciousness, strengthening the understanding of unity and togetherness and demonstrating the sporting abilities of young people in Bolu, as well as in the whole country.

Keywords: May 19, Youth and Sports Day, Mustafa Kemal Atatürk, İsmet İnönü, Bolu.

Giriş

Dünya tarihini derinden etkileyen gelişmelerden biri olan Fransız İhtilali; halk egemenliği, hürriyet, eşitlik, milliyetçilik, demokrasi ve insan hakları kavramlarının dünya sathında yaygınlaşmasında ve benimsenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Köklü siyasi değişikliklere yol açan bu gelişme ile çok milletli imparatorlukların yerini millî devletler almaya başlamıştır. Kurulan bu millî hüviyetli devletlerde halkın millî şuur ve değerler etrafında vatandaşlık bağı çerçevesinde devlet ile bütünleşmesi ve yükselmesi amaçlanmıştır. Söz konusu gelişmeler millî duyguları beslemek ve kuvvetlendirmek suretiyle halkı belirli tarihî olaylar etrafında bir araya getiren ve bütünleştiren millî bayram olgusunun gelişmesinde etkili olmuştur.

Osmanlı Devleti'nde millî bayram anlayışı meşrutiyetin ikinci kez ilanı vesilesiyle ortaya çıkmıştır. İttihatçıların 1908'de devlet idaresinde etkin olmaya başlamasıyla milletin heyecan içinde iştirak edeceği, süreklilik arz edip gelecek nesillere aktarılacak ve bu suretle millî duyguları taze tutacak bir millî bayram arayışı içine girildiği görülmektedir. Böylece Osmanlı Meclis-i Meb'ûsân'ı kutlu bir hatıra olarak yaşatmak üzere II. Meşrutiyet'in ilan edildiği günü "10 Temmuz İyd-i Millisi" olarak kabul etmiştir.¹ Bu süreçte diğer bir millî bayram olarak Osmanlı Devleti'nin kuruluş gününe atıfla 30 Aralık 1913'ten itibaren "İstiklâl-i Osmânî Günü" kutlamalarını görüyoruz.² Bu bayramların TBMM'nin açılışı ve cumhuriyetin ilanı ile yeni rejim ve inkılap hareketi içinde önemini yitirdiği ve ortadan kalktığı müşahede edilecektir. Buna karşılık tarihî, sosyal ve kültürel özellikleri ile "Cumhuriyet", "Ulusal Egemenlik ve Çocuk", "Zafer", "Gençlik ve Spor Bayramı" Atatürk

¹ Filiz Çolak, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e 10 Temmuz Hürriyet Bayramı*, Çizgi Kitabevi, Konya 2013, s.15-21.

² Hasan Akbayrak, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Millî Bayramlar", *Tarih ve Toplum*, S.43, Temmuz 1987, s.31; Mehmet Şahingöz, "Osmanlı'dan Millî Mücadele'ye İstiklâl-i Osmanî Günü Kutlamaları", *Yeni Türkiye Dergisi (Osmanlı Özel Sayısı)*, C.1, Ankara 1999, s.194.

döneminde kutlanmaya başlayan günümüzde de kutlanmaya devam eden millî bayramlar arasında yer almıştır.

Mondros Mütarekesi sonrasında Anadolu'nun dört bir yanında baş gösteren işgal hareketleri ve Osmanlı İdaresinin bu girişimleri derin bir sessizlik içinde karşılaşması nedeniyle Mustafa Kemal Paşa 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkmak suretiyle Millî Mücadele'yi teşkilatlandırma yoluna gitmiştir. Bu gelişme Anadolu'nun İtilaf devletlerinin işgalinden ve Türk milletinin siyasi ve idari anlamda hiçbir işlevi kalmamış saltanat idaresinden kurtuluşu yolunda atılan ilk esaslı adım olmuştur. Sembolik bir öneme sahip olan bu tarih diğer yandan cumhuriyete ve inkılaplara uzanan süreç için de kutlu bir başlangıç teşkil etmiştir. Gazi Mustafa Kemal, Büyük Nutuk'a: "1919 senesi Mayısın 19. Günü Samsun'a çıktım" cümlesi ile başlamıştır.³ Bu tarihî başlangıç Türk Millî Mücadelesinin teşkilatlanması yolunda da bir "mebde-i kelâm" olmuştur. Bu nedendir ki Gazi Mustafa Kemal 19 Mayıs gününü doğum günü olarak kabul etmiştir.⁴ Büyük Nutuk'u Türk istiklal ve cumhuriyetini gençlere emanet ederek noktalaması⁵ ise Gazi Mustafa Kemal'in bu hususta önem arz eden diğer bir mesajı durumundadır. Gazi Mustafa Kemal, Osmanlı Devleti'nin çözülüş süreci içinde ihmal edilen gençlik ve spor konularına özellikle eğilmiştir. Ülkenin geleceğini temsil eden cumhuriyet neslinin fikren ve ilmin olduğu kadar bedenen de gelişmesine önem vermiştir.⁶ Gençlerin sağlıklı ve gürbüz; dolayısıyla Türk İnkılabının ilerici hamlelerini gerçekleştirebilecek kuvvet ve kudrette olmasını istemiştir.⁷ Bu gelişmeler Gençlik ve Spor Bayramı'nın ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Böylece 19 Mayıs 1919'da ülkenin istiklali doğrultusunda atılan ilk esaslı adım ile gençlik ve gelecek arasında bir bağ kurulmuştur.

Bu çalışmada, Cumhur reisi Atatürk ve İsmet İnönü dönemlerinde Bolu'da kutlanan "Gençlik ve Spor Bayramları" konu edilmiştir. Bolu'da resmî erkân ile halkın yer aldığı kutlama programları hem Türk milletini istiklale taşıyacak ilk esaslı adım durumunda olan 19 Mayıs gününün anlam ve önemini hem de gençliğe ve spor faaliyetlerine gösterilen ilgiyi yansıtmaları

³ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk (1919-1927)*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu (AKDITYK) Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1997, s.1.

⁴ Afet İnan, "Atatürk'ün Doğum Günü", *Bellekten*, C.XLIV, S.176, Ekim 1980, s.641.

⁵ Atatürk, *a.g.e.*, s.596-597.

⁶ Afet İnan, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2007, s.116.

⁷ Erol Evcin, "Atatürk'ün Spora ve Sporculara Bakışı", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2014, C.33, S.55, s.324-325.

açısından dikkate değerdir. Çalışma temel anlamıyla gençlik, spor ve 19 Mayıs kutlamalarının ülke sathında bir arada değerlendirilmeye başlandığı 1936 yılı ile İsmet İnönü'nün cumhur reisliği görevini Celâl Bayar'a devrettiği 1950'ye kadar uzanan süreci kapsamıştır. Çalışmanın başlıca kaynakları arasında Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), TBMM Zabıt Ceridesi (TBMM ZC) ve Resmî Gazete önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra Cumhuriyet, Hâkimiyet-i Milliye ve Ulus gibi dönemin önde gelen basın organlarından elde edilen bilgiler çalışmayı temellendirmek üzere önemli ölçüde katkı sağlamıştır. Resmî yerel gazete hüviyetindeki Bolu gazetesi ile yerel gazete hüviyetindeki Yeşil Bolu ve Güzel Bolu gazetelerinden de geniş ölçüde istifade edilmiştir. Konuyla ilgili muhtelif telif tetkik eserler ile süreli yayınlardan da yararlanılmıştır.

1. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Gençlik, Spor ve 19 Mayıs Kutlamaları

İki dünya savaşını içine alan süreçte yeni nesilleri en iyi şekilde yetiştirerek ülkeye yönelebilecek olası tehlikelere karşı hazır bulundurmak üzere gençlere, beden eğitimine ve sportif faaliyetlere yönelik ilginin dünya sathında arttığı anlaşılmaktadır. Bu yıllarda özellikle Avrupa'da bir yandan paramiliter gençlik teşkilatlarının teşkili diğer yandan talebelerin beden terbiyesi ve sportif faaliyetler çerçevesinde hünelerini sergiledikleri etkinlikler dikkat çekmektedir. Osmanlı Devleti'nde de meşrutiyet döneminde kurulan "*Türk Gücü*", "*İzciler Ocağı*", "*Osmanlı Güç ve Genç Dernekleri*" gibi paramiliter addedilebilecek teşkilatlar ve yine bu süreçte kutlanmaya başlayan "*İdman Bayramı*" dünyadaki benzer yöndeki gelişmelerle paralellik arz etmektedir.⁸ Türkiye Cumhuriyeti'nde ise Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı (TİCİ)'nin teşkili, bu ittifakın daha sonra Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)'ne bağlı Türk Spor Kurumu (TSK)'na dönüştürülmesi, 1938'de çıkarılan "*Beden Terbiyesi Kanunu*" ve bu kanun gereğince TSK'nın yerini "*Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü* (BTGM)"nın almasıyla gençlik ve spor faaliyetlerinin tamamen devlet idaresine girdiği görülmektedir.⁹ Bu süreç içinde kutlanan "*İdman Bayramı*", "*Jimnastik*

⁸ Erol Akcan, *İttihat ve Terakki Fırkası'nın Paramiliter Gençlik Kuruluşları*, AKDİTYK Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2015, s.101 vd.

⁹ "*Beden Terbiyesi Kanunu*", *Resmî Gazete*, 16 Temmuz 1938, S.3961, Kanun No: 3530, Kabul Tarihi: 29/06/1938.

Şenlikleri”, “Mektepliler/Mektepler Bayramı” ve nihayetinde “Gençlik ve Spor Bayramı” gençlik, spor ve güvenlik ilişkileri içinde dünyadaki konjonktürel şartların Türkiye’ye yansımaları çerçevesinde de değerlendirilebilir. Bütün bu gelişmeler “Gençlik ve Spor Bayramı”nın oluşum sürecini anlayabilmek açısından önem arz etmektedir.

Meşrutiyet döneminde Maarif Nezareti Terbiye-i Bedeniye Müfettişi Selim Sırrı (Tarcan) Bey’in gençliğe ve spora ilgiyi artırmak üzere sürdürdüğü çalışmalar “İdman Bayramı” adı ile sportif bir etkinliğin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Bu doğrultuda ilk İdman Bayramı Selim Sırrı Bey’in öncülüğünde Darü’l Muallimîn-i Âliye tarafından 12 Mayıs 1916’da (R.29 Nisan 1332) Kadıköy’de İttihad Spor Kulübü çayırında düzenlenmişti. Etkinliğe Maarif-i Umûmî Nazırı Şükrü Bey, Erkân-ı Harbiye Nezareti yetkilileri, Genç Dernekleri Müfettiş-i Umûmisi Miralay Von Hoff ve Darü’l-Fünûn muallimleri katılmıştı. Ayrıca İstanbul’dan Darü’l Muallimîn, Galatasaray, İstanbul, Üsküdar, Davutpaşa, Kadıköy, Kabataş, Vefa, Gelenbevi Sultanileri, Numune Mektepleri, Darü’l-Eytâm ve Kuleli Askerî İdadisi talebeleri etkinlikte hazır bulunmuştu. Talebeler marşlar eşliğinde geçit resmi ile tören alanına gelmişti. Selim Sırrı Bey’in idaresinde yeknesak spor kıyafetleri ile küçük çocukların muntazam beden hareketlerini Darü’l-Muallimîn talebelerinin “İsveç Usulü jimnastik hareketleri” takip etmişti. Bu gösterileri tahta beygirden/kasadan atlama, takla atma, halat ve atletizm yarışları, futbol maçı ve ilk yardım tatbikatı takip etmişti.¹⁰ Kamuoyunda yarattığı olumlu izlenimler nedeniyle Darü’l-Muallimîn öncülüğünde her sene mayıs ayının ilk cuma günü “İdman Bayramı” düzenlenmesi kararlaştırılmıştı. Bunun üzerine 1 Mayıs 1917’de aynı çayırdaki ilk bayramdan farklı olarak her mektepten 40 talebenin icracı, kız mektep talebelerinin de izleyici olarak iştirakiyle gerçekleşen etkinlik daha büyük çaplı olmuştu. Törene Maarif Nazırı Şükrü Bey’in yanı sıra siyasi, idari ve askerî erkân katılmıştı.¹¹ Etkinlikte yer alan talebeler intizamlı bir geçit resminin ardından Selim Sırrı Bey’in idaresinde muhtelif spor gösterileri yapmıştı. Bu gösteriler arasında ilk yardım tatbikatı, sııklı ve sııksız atlama, cirit atma, 100 metre sürat ve 800 metre mukavemet koşusu, disk atma, halat çekme, bisiklet yarışı ve muhtelif terbiyevi oyunlar yer almıştı. Takiben Darü’l-Muallimîn’den 300

¹⁰ Selim Sırrı Tarcan, *Hatıralarım*, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1946, s.49-50; “İlk İdman Bayramı”, *Tedrisat Mecmuası*, C.6, S.3, İstanbul 1332, s.283-286.

¹¹ Mehmet Ö. Alkan, “Osmanlı İdman Bayramı’ndan Atatürk’ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı’na”, *Toplumsal Tarih*, S.211, Temmuz 2011, s.33.

talebe Selim Sırrı Bey'in talimatıyla birbirleriyle uyum içinde jimnastik hareketleri icra etmişti.¹² 1918-1919'da mayıs ayının 3. cumasında "Mektepler İdman Bayramı" adı ile icra edilen etkinlikler¹³ bu dönemdeki ağır siyasi ve askerî şartlar nedeniyle sönük geçmişti. 1920'de İstanbul'un İtilaf kuvvetlerince resmen işgali nedeniyle de kutlamalar tamamen ortadan kalkmıştı.¹⁴

İdman Bayramı'nın cumhuriyet döneminde benzer bir içerik fakat farklı isimler altında devam ettirildiği görülmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında bu tarzdaki ilk etkinlik "Mektepliler Bayramı" adıyla 16 Mayıs 1924'te bir araya gelen lise talebeleriyle İstanbul'da Galatasaray Sultanisi'nde,¹⁵ ikinci etkinlik ise 14 Mayıs 1925'te ilk mektep idare heyetleri tarafından ilk mektep talebelerinin katılımıyla icra edilmişti.¹⁶ Ankara'da benzer nitelikteki bir etkinlikse ilk kez 21 Mayıs 1926'da "İlk Mektepler İdman Bayramı" adı altında Başvekil İsmet (İnönü), Kazım (Özalp) Paşa, Maarif Vekili Necati Bey ile birçok milletvekilinin hazır bulunduğu Ulus'ta ilk mektep talebelerinin küçük çaplı gösterileri ve yarış programları eşliğinde gerçekleşmişti.¹⁷ Maarif Vekâletinin 25 Şubat 1927 tarihli "Talebe Bayramı Hakkında Talimatname"sine göre her yıl mayıs ayının 5. günü mekteplerin bayram günü olarak kabul edilmişti. Bu doğrultuda talebe, müdür ve muallimler bayram yeri olarak kabul edilen bir yerde gösteriştense uzak eğlence ve kutlama etkinlikleri düzenleyecekti. Talimatnamenin son maddesinde: "Muallim mektepleriyle orta mektepler ve lise talebesi arasında idman ve spor müsabakaları yapılması caizdir ve bunun için ayrıca bir idman bayramı yapılabilir."¹⁸ denilmiştir. 1928'de Maarif Vekili Mustafa Necati Bey'in inisiyatifi ve Beden Terbiyesi Başmüfettişi Selim Sırrı (Tarcan) Bey'in girişimleri ile ülke sathında "Terbiye-i Bedeniye Şenliği" adı ile 14 yaş ve üstü talebelerin katılımıyla resmî bir kutlama yapılması kararlaştırılmıştı. Bu şekilde Cumhuriyet Reisi Gazi Mustafa Kemal, Maarif Vekili Mustafa Necati Bey, Ordu Müfettişi Ali Sait Paşa ile talebelerin iştirakiyle 10 Mayıs 1928'de Ankara'da Kız ve Erkek

¹² "İkinci İdman Bayramı", *Tedrisat Mecmuası*, C.8, S.39, Haziran 1917, s.3-6.

¹³ Kadıköy Kuşdili'nde bulunan İttihat Spor Kulübü'nde yapılması planlanan etkinlik için davet edilen devlet erkânına dair isimlerin yer aldığı 28 Nisan 1918 tarihli belgede "Mektepler İdman Bayramı" ismi kullanılmıştır (BCA, MF.MKT.1234-10.H.17.07.1336).

¹⁴ Alkan, *a.g.m.*, s.34.

¹⁵ "Dün Liseler İdman Bayramı Yapıldı", *Cumhuriyet*, 17 Mayıs 1924, s.1.

¹⁶ "Mektepliler Bayramı Dün Tes'it Edildi", *Cumhuriyet*, 15 Mayıs 1924, s.1.

¹⁷ "Ankara'da İlk Mekteplerin İdman Bayramı", *Cumhuriyet*, S.734, 24 Mayıs 1926, s.1-2.

¹⁸ Niyazi Altunya, *Millî Eğitimde Mustafa Necati Dönemi*, Başarı yayınevi, İstanbul 2009, s.246.

Liseleri ile Orta Muallim Mektebi talebelerinin etkinlikleri izlenmişti.¹⁹ Bunu 11 Mayıs'ta "Jimnastik Şenlikleri" adı ile İstanbul, İzmir ile Anadolu'nun diğer şehirlerindeki kutlamalar takip etmişti.²⁰ Bu kutlamaların "Gençlik ve Spor Bayramı"nın kabul edildiği 1938'e kadar bütün ülke sathında devam ettiği anlaşılmaktadır. 23 Mayıs 1930'da İstanbul'da 30 bin davetli huzurunda 24 mektepten 2 bini kız olmak üzere 5 bin gencin iştirakiyle düzenlenen şenlik hareketli geçmişti.²¹ Ankara'da İstiklâl meydanında icra edilen İdman Bayramı, Gazi Terbiye Enstitüsü Beden Eğitimi Muallimi Vildan Aşır'ın maarif çalışmaları ile çocuk sağlığı arasındaki ilişkiye ve cemiyet hayatının zorlukları ile mücadele edebilmek için yeni neslin sağlıklı bir şekilde yetiştirilmesi hususundaki öneme temas ettiği açılış konuşmasıyla başlamıştı. Bunu Riyaseti Cumhur Orkestrasının refakatinde Kız Lisesi, Musiki Muallim Mektebi, Erkek Lisesi ve takiben Gazi Terbiye Musiki Muallim Mektebi ile Orta Mektep talebelerinin geçit resmi takip etmişti. Ardından millî marş okunmuş, talebelerin jimnastik gösterileri izlenmişti.²² İzmir'de de "Mektepliler İdman Bayramı" adı ile kalabalık bir halk kitlesi önünde şenlikler yapılmıştı.²³ Bu etkinlikler 1931 yılı sonlarında "Lise ve Orta Mektepler Talimatnamesi"nde²⁴ ve takiben "Muallim Mektepleri Talimatnamesi"nde hava şartlarının elverdiği takdirde mayıs ayının 5 ve 6. günleri kutlanmak üzere "Mektepler Bayramı" adı ile yer almıştı.²⁵ Milletvekili Cevat Abbas Gürer'in kurucusu olduğu Güneş Kulübü'nün teklifleri doğrultusunda "Atatürk Günü" adı ile anılan ve halkın da katıldığı 19 Mayıs 1935'teki kutlamalar çerçevesinde ise İstanbul'da Güneş, Fenerbahçe, Galatasaray ve Beşiktaş Kulüplerinin farklı spor dallarında etkinlikleri görülmüştü.²⁶

Gazi Mustafa Kemal'in Türk vatanını ve istiklalini kurtarmak üzere Samsun'a ayak bastığı 19 Mayıs 1919 tarihinin millî bir bayram olarak kutlanması fikri Samsun halkı tarafından 1926'dan itibaren bu günün

¹⁹ "Ankara Mekteplerinin Terbiye-i Bedeniye Şenliği", *Hâkimiyeti Milliye*, S.2458, 11 Mayıs 1928, s.1.

²⁰ "İstanbul'daki Jimnastik Şenlikleri", *Hâkimiyeti Milliye*, S.2458, 11 Mayıs 1928, s.1.

²¹ "İstanbul'da Üçüncü Jimnastik Şenliği", *Hâkimiyet-i Milliye*, S.3182, 24 Mayıs 1930, s.1.

²² "Dün Her tarafta Jimnastik Şenlikleri Yapıldı", *Hâkimiyet-i Milliye*, S.3182, 24 Mayıs 1930, s.1, 3.

²³ "İzmir", *Hâkimiyet-i Milliye*, S.3182, 24 Mayıs 1930, s.3.

²⁴ "Lise ve Orta mektepler Talimatnamesi", *Resmî Gazete*, S.1710, 17 Kânûn-ı Sâni 1931, s.177.

²⁵ "Muallim Mektepleri Talimatnamesi", *Resmî Gazete*, S.1713, 31 Kânûn-ı Sâni 1931, s.215.

²⁶ Hakan Uzun, "Milletin İradesiyle Oluşan Bir Bayram: Atatürk'ü Anma 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı ve Atatürk Döneminde Kutlanması", *Karadeniz Araştırmaları*, C.6, S.24, Kış 2010, s.111, 113-114.

hatırasını yaşatmak amacıyla yerel etkinliklerle kutlanan “Gazi Günü” vesilesiyle gündeme gelmişti.²⁷ Gerek Samsunluların ve gerekse aydınların “*inkılap ve ihtilalin başlangıcı olması hasebiyle*” Samsun’da yerel kutlamaların yapıldığı bu günün millî bir bayram olarak kabul edilmesi doğrultusunda istekleri görülmüştü.²⁸ Bu yıllarda Samsun’da icra edilen “Gazi Günü” kutlamaları gibi²⁹ Mustafa Kemal Paşa’nın 19 Mayıs 1919’da Samsun’a çıkarak Türk Millî Mücadelesini teşkilatlandırma faaliyetleri ve bu münasebetle 19 Mayıs gününün taşıdığı anlam ve önem önde gelen basın organlarında işlenmeye başlanmıştır. Örneğin Hâkimiyet-i Milliye’de “19 Mayıs” başlığı ile bir makale kaleme alan Yakup Kadri, Mirliya Mustafa Kemal’in 19 Mayıs’ta Samsun’a çıkarak işgal altında bütün ümidini yitirmiş ve dağılmış durumda olan Anadolu halkına yeni bir ruh ve istiklâl arzusu kazandırdığını dile getirmişti.³⁰ Reiscumhur Gazi Mustafa Kemal ise Millî Mücadele’yi teşkilatlandırmak amacıyla Samsun’a çıktığı 19 Mayıs gününü kutlamak üzere kendisine sevgi ve ilgi gösteren kadirşinas telgraflar nedeniyle halka Anadolu Ajansı vasıtasıyla teşekkürlerini bildirmişti.³¹ Mustafa Kemal Paşa’nın Anadolu’ya ayak bastığı 19 Mayıs gününün yıl dönümü 1933’te Ankara Halkevi’nde “*Millet Bayramı Günü*” olarak kutlanmıştır.³² Takip eden yıllarda Türk Millî Mücadelesi konusunda arz ettiği önem çerçevesinde bu tarihî günün “19 Mayıs Bayramı” adı ile bütün illerde kutlandığı görülmektedir.³³

İkinci Dünya Savaşı’nın ayak seslerinin duyulduğu bu yıllarda spora ve gençlik etkinliklerine verilen önemin daha da arttığı anlaşılmaktadır. Bu suretle söz konusu dönemde her yıl mayıs ayı içinde icra edilen gençlik ve spor etkinlikleri ile yine her yıl 19 Mayıs’ta Samsun’da düzenlenen “Gazi Günü” kutlamalarının bir başlık altında toplanması gündeme gelmişti.

²⁷ Dursun Ali Akbulut, “Samsun’un “Gazi Günü” Ya da 19 Mayıs Bayramı”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.XI, S.33, Kasım 1995, s.775.

²⁸ Süleyman İnan, “19 Mayıs Gününün Bayramlaşması”, *Bilgi ve Bellek*, S.3, Kış 2005, s.46-47, ss.45-66; Akbulut, *a.g.m.*, s.775-778.

²⁹ “19 Mayıs’ın Yıl Dönümü, Samsun’da Bayram”, *Hâkimiyet-i Milliye*, S.2107, 20 Mayıs 1927, s.1; “19 Mayıs Bayramı”, *Hâkimiyet-i Milliye*, S.2825, 24 Mayıs 1929, s.3.

³⁰ Yakup Kadri, “19 Mayıs”, *Hâkimiyet-i Milliye*, S.2106, 19 Mayıs 1927, s.1; Konuya ilişkin birkaç örnek için bkz.; Siirt Mebusu Mahmut, “19 Mayıs”, *Hâkimiyet-i Milliye*, S.2823, 19 Mayıs 1929, s.1; Falih Rıfki, “19 Mayıs”, *Hâkimiyet-i Milliye*, S.3178, 20 Mayıs 1930, s.1, 3; “19 Mayıs 1919”, *Hâkimiyet-i Milliye*, S.3893, 19 Mayıs 1932, s.1.

³¹ “Büyük Gazi’nin Milletine Teşekkürü”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 22 Mayıs 1933, S.4251, s.1.

³² “Millet Bayramı Günü”, *Hâkimiyet-i Milliye*, S.4249, 19 Mayıs 1933, s.1,9.

³³ “Memlekette 19 Mayıs”, *Hâkimiyet-i Milliye*, S.4606, 21 Mayıs 1934, s.4; “19 Mayıs Bayramının 19. Yılı”, *Ulus*, 19 Mayıs 1938, s.1.

TİCİ'nin TSK adını alarak CHP'ye bağlandığı 13-18 Nisan 1936'daki 8. ve son kongresi³⁴ sırasında Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'da Anadolu'ya ayak bastığı 19 Mayıs'ın "*Spor Bayramı*" olarak kutlanarak bütün yurda yayılması ve gençliğe mâl edilmesi hususunun CHP'ye teklif edilmesi yönünde bir karar alınmıştı.³⁵ Takip eden süreçteki gelişmelerden bu teklifin gerek parti idari organlarınca gerekse Cumhur reisi Atatürk tarafından kabul gördüğü anlaşılmaktadır. Bu gelişme üzerine TSK ve Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)'nin teşkilatları gerekli hazırlıkları yapmak hususunda talimatlandırılmıştı. Örneğin MEB konuya ilişkin genelgesinde Mustafa Kemal Paşa'nın Milli Mücadele'nin başına geçmek üzere Anadolu'ya ayak basmış olduğu 19 Mayıs'ın tarihî önemine dikkat çekmiş ve her yıl lise, orta ve muallim okulları ve teknik okulların katılımıyla yapılan "*Jimnastik Şenliği*"nin artık 19 Mayıs gününde yapılacağını ifade etmişti. CHP Genel Sekreterliği'nin de il başkanlıklarına gönderdiği 14 Mayıs 1936 tarihli yazıda "*Spor ve Gençlik Bayramı*" münasebetiyle jimnastik gösterilerinin yalnızca talebeler tarafından yapılacağı, sokak gezileri ile çelenk koyma faaliyetini ise talebe ve sporcuların bir arada gerçekleştireceği ifade edilmişti. 4 Temmuz 1936 tarihli yazı ile de spor sahalarında talebe ve sporcuların birlikte jimnastik gösterileri yapmaları, sokaklarda yürüyüş ve gösteri düzenlenmesi, cumhuriyet anıtlarına ve şehitliklere çelenk koymak suretiyle yapılacak kutlamalara halkevlerinin de geniş çaplı katılımı ve gerekli hususlarda etkinliklere parti teşkilatının da yardımı talep edilmişti.³⁶ Bu münasebetle Ankara'da Ulus meydanında Beden Terbiyesi Muallimi Vildan Aşir'in açılış konuşması ile başlayan 1936'daki kutlamalara Başvekil İsmet İnönü, bazı bakanlar, milletvekilleri, generaller ve kordiplomatik iştirak etmişti. Aşir: "*Bundan 17 yıl önce bütün Türk vatanının bağrından övünerek çıkardığı en kudretli çocuğu, milletin alinyazısını değiştiren savaşın ilk adımını atmıştı. Bundan 17 yıl önce bugün, yurdun en temiz parçasını düşman ayağı çiğnerken o masum kıyılarından yurdun üzerine çöken kara talihi; ışığa, zafere döndüren savaşın ilk adımını atıyordu...Bundan 17 yıl önce bugün, 19 Mayıs 1919'da hür ve mesud yarının yapıcısı Atatürk, İstiklal Savaşı'nın muzaffer kumandanı Gazi, en acı günlerin teselli güneşi Mustafa Kema1 Samsun'a ayak*"

³⁴ BCA, 490.1.0.0.3.13.16.

³⁵ BCA, 490.1.0.0.3.12.34; Nizameddin Kırşan, "*Spor ve Gençlik Bayramı İçin*", *Türk Spor Kurumu*, S.46, 17 Mayıs 1937, s.18; CHP Müfettişlerinden Rahmi Apak da 19 Mayıs'ın Spor ve Gençlik Bayramı olması hususunda Türk Spor Kurumu'nun öncü bir rol oynadığını belirtmiştir (Rahmi Apak, "*On Beş Yıl ve Türk Spor*", *Ülkü*, C.12, S.69, İkinci Teşrin 1938, s.232.

³⁶ BCA, 490.1.0.0.3.12.34.

basmıştı...19 Mayıs günü kara günlerin tükendiği tarihtir. Bu tarih koca bir devrin dönüm noktasıdır..." demişti.³⁷

8 Nisan 1937'de CHP Genel Sekreterliği tarafından valiliklere ve il başkanlıklarına gönderilen bir genelgede Atatürk'ün Samsun'da Anadolu'ya ayak bastığı 19 Mayıs günü: *"Türk milletinin yeniden harekete geçmesi, fizik ve moral kalkınmasının ilk hamlesi"* olarak değerlendirilmişti. TİCİ'nin son spor kongresinde gündeme gelen talep üzerine *"19 Mayıs Spor ve Gençlik Bayramı"* adı ile her il, ilçe, nahiye ve köylerde kutlanacak bu etkinliğin: *"Bütün millete güzel, hareketli, canlı, uyanık, dürüst ve mert insan idealini aşılama; hava, ışık, su, dağ sevgisini sindirmek; temizlik, sağlamlık ve güzellik aşkını yerleştirmek ve artırmak için vesile sayılacağı"* vurgulanmıştı.³⁸ 2 Mayıs 1937'de CHP Genel Sekreterliği tarafından valiliklere ve il başkanlıklarına gönderilen bir talimatname vesilesiyle de kutlamalar için şehirlerde, ilçelerde, nahiyelerde ve köylerde en üst düzeyde resmî ve idari erkân tarafından birer *"Kutlama Komisyonu"* kurularak hazırlık yapılacağı, 19 Mayıs günü bütün şehirlerin bayraklarla, meydanların *"19 Mayıs güven, sevinç, hareket günüdür"*, *"Sağlam vücutta, sağlam kafa"*, *"sporcu çirkinin, kirlinin ve kötünün düşmanıdır"* gibi vecizelerle donatılacağı, mağaza vitrinlerinin süsleneceği belirtilmişti. *"Spor ve Gençlik Bayramı"*nın İstiklal Marşı'nın okunmasının ardından Ankara'da Dâhiliye Vekili ve CHP Genel Sekreteri, illerde vali, ilçelerde kaymakamlar tarafından günün anlam ve önemini belirten söylevlerle başlayacağı ve etkinliklerde resmî erkânın hazır bulunacağı ifade edilmişti. Talebeler ve sporcular şehir meydanlarında, stadyumlarda ve diğer etkinlik alanlarında jimnastik hareketleri, futbol maçları, pehlivan güreşleri, cirit oyunları, atlı ve yaya koşu gibi sportif faaliyetler icra edilecek, müsabakalar neticesinde dereceye girenlere ödül verilecekti. 10. Yıl Marşı ve sporcu marşları eşliğinde düzenlenecek geçit resminin ardından cumhuriyet anıtlarına ve şehitliklere çelenkler konulacaktı. Kutlamalar radyodan yayınlanacak, Türk Hava Kurumu'nun çalışmalarıyla uçaklardan vecizeler atılacaktı. Törene katılmayan yaşlanmış sporcular seçilmiş heyetler aracılığıyla ziyaret edilecekti. Halkevlerinde ve spor kulüplerinde yapılacak toplantılarla etkinlikler gece de devam edecekti. Etkinlikler radyodan yayınlanacak ve bu hususta hoparlörlerden istifade edilecekti. Millet tarafından Cumhuriyet reisi

³⁷ "Dün Ankara, Millî Şef Atatürk'ün Yurdu Kurtarmak İçin Samsun'a Çıkışının Yıl Dönümünü Coşkunca Kutladı", *Ulus*, S.5319, 20 Mayıs 1936, s.1, 5.

³⁸ BCA, 490.01.3.13.6.

Atatürk'e saygı ifadelerini içeren telgraflar gönderilecekti.³⁹ Bu suretle etkinlikler başkentte TBMM Başkanı Abdülhalik Renda'nın ve hükümet erkânının katılımı ile inşası tamamlanmış olan Ankara Şehir Stadyumu'nda icra edilmişti.⁴⁰

CHP Genel Sekreterliği tarafından 19 Mayıs 1938'de icra edilecek etkinlikler için 8 Nisan 1937 tarihli genelgeye zeyil olarak 13 Nisan 1938'de valiliklere ve il başkanlıklarına gönderilen bir yazıda önceki yılın programı esas alınmak suretiyle kutlamaların daha canlı ve heyecanlı icra edilmesi doğrultusunda bir talepte bulunulmuştu. Ayrıca hava koşullarına göre kutlamaların kısmen veya tamamen icrasına "*Kutlama Komisyonu*" tarafından karar verileceği ve törene ilkokul talebelerinin katılmasının zorunlu olmadığı dile getirilmişti.⁴¹ Aynı dönemde yayınlanan "*19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı Kutlama Hakkında Talimatname*"nin ilk maddesinde ise: "*Büyük Şef Atatürk'ün Türk vatan ve istiklalini kurtarmak üzere Samsun'da Anadolu'ya ayak basmasıyla millî tarihimizin yeni ve mesut devrini açan ve Türk milletinin kurtuluşuna, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kutsal bir başlangıç olan 19 Mayıs günü, yurdun istiklal ve istikbali kendisine emanet edilen Türk gençliği için Gençlik ve Spor Bayramı olarak kabul edilmiştir.*" denilmiş ve bayramın ülkenin her tarafında arz ettiği anlam ve önem çerçevesinde kutlanacağı ifade edilmişti.⁴²

1938'de Ankara'da Şehir Stadyumu'nda icra edilen "*Gençlik ve Spor Bayramı*" kutlamalarına yüz bine yakın seyircinin alkışları arasında Cumhurbaşkanı Atatürk ile Başvekil Celâl Bayar da katılmıştı. Dâhiliye Vekili ve CHP Genel Sekreteri Şükrü Kaya kutlamalar vesilesiyle yaptığı konuşmada 19 Mayıs'ın hatırasını yaşatmak üzere hâlihazırda Türk gençliğinin bayramı olarak kutlanmakta olan bugünün millî bayramlar arasına girerek her yıl kutlanacağını, Atatürk'ün bu bayramı yurdu emanet ettiği ve ülkenin yarınlarını temsil eden Türk gençliğine ve sporculuğuna tahsis edilmesini uygun gördüğünü ifade etmişti. Gençler için yapılan Ankara Şehir Stadyumu'nun adının bu kutlu güne izafen artık "*19 Mayıs Stadı*" olarak anılması hususunda da halkın görüşünü sormuş ve bu öneri alkışlar arasında kabul edilmişti.⁴³ Bu kararlar stadyumda binlerce yurttaşın imzasıyla Şükrü

³⁹ BCA, 490.01.3.15.18; BCA, 490.1.0.0.4.6.7.

⁴⁰ Süleyman İnan, *a.g.m.*, s.54.

⁴¹ BCA, 490.01.4.16.7; BCA, 490.1.0.0.1.17.8.

⁴² BCA, 30.10.0.0.198.353.5.

⁴³ "Atatürk Stadyuma Şeref Verdiler", *Ulus*, 20 Mayıs 1938, s.1, 8; "Ankara'da 19 Mayıs Şenlikleri", *Cumhuriyet*, 20 Mayıs 1938, s.1, 7.

Kaya'ya sunulan taksir ile de uyumluluk göstermekte idi.⁴⁴ İstanbul'da ise icra edilen kutlamaların sportif etkinlikler çerçevesinde Taksim, Fenerbahçe ve Beşiktaş statlarında toplandığı, halkevlerinin de spor ve sanat faaliyetleriyle kutlamalara iştirak ettiği anlaşılmaktadır.⁴⁵ Kutlamalar Anadolu'nun dört bir yanında da aynı coşku ve heyecan içinde icra edilmişti.⁴⁶

Bu gelişmeler doğrultusunda 1935 tarihli 2739 sayılı "Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun"⁴⁷ 2. maddesine bir fıkra eklenmesi hususunda Dâhiliye Vekâletince Şükrü Kaya'nın yukarıda temas ettiğimiz nutkundan esinlenilerek bir yasa tasarısı hazırlanmıştı. Bu tasarı 1 Haziran 1938'de Başvekil Celal Bayar'ın imzası ile TBMM'ye sunulmuştu. Yasa tasarısının gerekçesi şu şekilde izah edilmişti:⁴⁸

"19 Mayıs günü, yurdun her bucağında Türk gençleri ve sporcuları ve milyonlarca Türk halkı toplu ve birlikte ebedi ve cihanşümül bir tarihin dönüm günlerinden en büyüğünü kutulamaktadırlar. Bugün beşer tarihini insanlık ve medeniyet lehine olarak talihini ve gidişini değiştirdiği gündür. Bunu takip eden 18 senenin her günü o devrim gününün ne büyük ve ne alemşümül neticeler verdiğini göstermektedir ve devamlı bir intizamla gelecekte göstermeye devam edecektir. Onun içindir ki en büyüğümüz Atatürk bu geleceğin en kuvvetli zamani olan Türk gençliğine ve Türk sporculuğuna bugünün tahsis edilmesini tensip eylemişlerdir. Böyle mukaddes bir günün ulusal bayram günleri arasında bulunması tabii olduğundan (2739) numaralı kanuna, bu fıkra ilâve edilmiştir."

Nitekim TBMM tarafından 20 Haziran 1938'de yapılan değişiklikle ilgili kanuna: "Gençlik ve Spor Bayramı, Mayıs'ın 19. günü" şeklinde bir fıkra eklenmiş ve 19 Mayıs günü "Gençlik ve Spor Bayramı" olarak kabul edilmişti.⁴⁹ Kanun 4 Temmuz 1938'de Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmişti.⁵⁰ Bu suretle, uygulamaları yasa ile tespit edilmemekle birlikte gerek "İdman Bayramı/Şenlikleri", "Jimnastik Şenlikleri", "Mektepler/Mektepliler

⁴⁴ "Atatürk'e Tazim ve Şükran", *Ulus*, 20 Mayıs 1938, s.1.

⁴⁵ Abidin Daver, "19 Mayıs...", *Cumhuriyet*, 19 Mayıs 1938, s.1, 7; "İstanbul Halkevi'nde", *Ulus*, 19 Mayıs 1938, s.8.

⁴⁶ "Memlekette 19 Mayıs", *Ulus*, 20 Mayıs 1938, s.8.

⁴⁷ "Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun", *Resmî Gazete*, 1 Haziran 1935, S.3017, Kanun No: 2739, Kabul Tarihi: 27/5/1935.

⁴⁸ "Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkındaki 2739 Sayılı Kanunun 2 nci Maddesine Bir Fıkra ve Mezkûr Kanuna Bir Madde İlâvesine Dair Kanun Lâyihası ve Dâhiliye Encümeni Mazbatası", *TBMM ZC. D.5, C.26, İ.3, 75. İnikad*, 13.VI.1938, s.248.

⁴⁹ "Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkındaki 2739 Sayılı Kanunun 2 nci Maddesine Bir Fıkra ve Mezkûr Kanuna Bir Madde İlâvesine Dair Kanun Lâyihası ve Dâhiliye Encümeni Mazbatası", *TBMM ZC, D.V, C.26, İ.3, 78. İnikad*, 20.VI.1938, s.217.

⁵⁰ "Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkındaki 2739 Sayılı Kanuna Ek Kanun", *Resmî Gazete*, 4 Temmuz 1938, S.3950, Kanun No:3466, Kabul Tarihi: 20/6/1938.

Bayramı", "*Terbiye-i Bedeniye Şenlikleri*", "*Spor Bayramı/Şenlikleri*", "*Atatürk Spor Günü*" gibi isimlerle ülkenin dört bir yanında resmî erkânın katılımıyla spor kurumları, kulüpleri ve mektepler tarafından icra edilen etkinlikler gerekse Samsun'da muhtelif sosyal etkinlikler çerçevesinde icra edilen "*Gazi Günü*" kutlamaları 19 Mayıs günü ortak paydasında birleşmiş ve bütüncül bir icra programı ile ülke sathında kutlanmaya başlamıştır.⁵¹ Bu suretle 19 Mayıs günü yasa ile tayin edilen resmî bir bayram olarak ilk defa 1939'da kutlanmıştır. Söz konusu bayram 1981'de çıkan kanun ile de "*Atatürk'ü Anma ve Gençlik ve Spor Bayramı*"⁵² adı ile kutlanmaya devam edilmiştir.

Bu aşamada 19 Mayıs kutlamaları ile özdeşleşen "*Gençlik Marşı*" hakkında da kısa bir bilgi vermek yerinde olacaktır. Selim Sırrı Bey'in İsveç Kraliyet Askerî Beden Eğitimi ve Jimnastik Akademisi'nde eğitim almak üzere İsveç'te bulunduğu 1909-1910 yıllarında sözleri İsveçli Gustav Fröding'e, bestesi ise Felix Korling'e ait "*Tre Trallande Jäntor*" (Şakıyan Üç Genç Kız) adlı şarkıdan çok etkilendiği bilinmektedir. Nitekim İstanbul'a döndüğünde onun tavsiyeleri doğrultusunda şarkının bestesi viyolonist ve bestekâr Zeki (Üngör) Bey, güftesi ise İstanbul Erkek Muallim Okulu Türkçe Muallimi Ali Ulvi (Elöve) Bey tarafından "*Gençlik Marşı*" adı ile yeniden düzenlenmişti. "*Osmanlı Genç Dernekleri*" tarafından "*Terbiye-i Bedeniye Yürüyüş Marşı*" olarak belirlenen bu marş⁵³ 1917'de ilk İdman Bayramı etkinlikleri münasebetiyle de çalınmıştı.⁵⁴ Bu marş Millî Mücadele'yi teşkilatlandırmak üzere çıktığı Samsun'dan Havza'ya geçişi sırasında Mustafa Kemal Paşa tarafından yolda arkadaşlarıyla terennüm edilmişti.⁵⁵ Gazi Mustafa Kemal'in gençliğe ümit aşlamak üzere bu marşı söylemekten ve söyletmekten büyük bir mutluluk duyduğu bilinmektedir.⁵⁶ Nitekim

⁵¹ 1938'deki kanun değişikliği öncesi ülke sathında gençliğe ve spora dair muhtelif isimlerle icra edilen bayram kutlamalarına bir örnek olmak üzere İzmir'deki etkinliklere bkz.; Filiz Çolak ve Nilgün Nurhan Kara, "19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı'nın Öncüsü Olarak İdman/Jimnastik/Spor Bayramı ve Cumhuriyet'in İlk Yıllarında İzmir'deki Kutlamalar", *İzmir Spor Tarihi* içinde, Editör: Günver Güneş ve Bahri Okumuş, Ütopya Yayınevi, Ankara 2019, s.287-295.

⁵² "Ulusal Bayram ve Tatil Günleri Hakkında Kanun, *Resmî Gazete*, 19 Mart 1981, S.17284, Kanun No: 2429, Kabul Tarihi: 17/3/1981.

⁵³ Von Hoff, *Genç Dernekleri Teşkilî Hakkında Kanun-ı Muvakkat ve Talimatname*, Matbaa-ı Askerî, Dersaadet 1332, s.34.

⁵⁴ Özbay Güven, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Gençlik ve Spor Bayramları", *Toplumsal Tarih*, S.65, Mayıs 1998, s.33.

⁵⁵ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, C.2, s.284-285.

⁵⁶ Afet İnan, *a.g.e.*, s.226-227.

ilerleyen süreçte bu marş Gençlik ve Spor Bayramlarının vazgeçilmez bir unsuru hâline gelmiştir.⁵⁷

1938'de TSK'nın yerine teşkil edilen "Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü"⁵⁸ de takip eden yıllarda "Gençlik ve Spor Bayramı" kutlamaları içinde fiili olarak yer almıştır. CHP Genel Sekreterliği'nden 10 Mayıs 1939'da valilere ve CHP Başkanlıklarına gönderilen bir talimatnameye göre 19 Mayıs'ın yalnız mekteplilerin değil, bütün milletin bayramı olduğu belirtilerek, Türk İnkılâbının başlangıcı olan 19 Mayıs'ın geçmişte büyük eserler ve medeniyetler vücuda getiren Türk milletinin yeniden doğuşunun bir sembolü olduğu vurgulanmıştı. Bu münasebetle etkinliklerde İstiklal Harbi'nin başlangıcı, Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkışı ve inkılap hamleleri hakkında tarihî bilgi verilmesi talep edilmişti. Yayın vasıtalarından yararlanmak suretiyle kitlelere ideal olarak güzel, hareketli, canlı, uyanık ve mert insan tipinin gösterilmesi; suya, güneş ışığına, temiz havaya, sağlığa ve temizliğe önem verilmesinin telkin edilmesi istenmişti.⁵⁹ 1940'ta Umumi Müfettişliklere, vilayetlere ve Beden Terbiyesi Bölge Başkanlıklarına gönderilen bir talimatname ile kutlama programlarının tarzı ve etkinlikleri ayrıntılı bir şekilde düzenlenmişti.⁶⁰ 1941 kutlamaları çerçevesinde ilk kez Samsun ile Ankara arasında "Büyük Bayrak Koşusu" yapıldığı görülmektedir.⁶¹ Cumhur reisi İsmet İnönü 19 Mayıs 1945'te Ankara'da 19 Mayıs Stadyumu'nda düzenlenen bayram kutlamaları vesilesiyle verdiği söylevle Türk gençlerinin bayramını kutlamıştı. Söylevinde vurgulandığı üzere, İkinci Dünya Savaşı içinde birçok ülke gibi Türkiye de büyük sorunlarla yüzleşmişti. Yabancı propaganda ve fikirlerin yanı sıra haksız kazanç hırsı gibi problemlerle mücadele edilmişti. Nihayetinde Türk milleti varlığını korumayı bilmiş ve savaş yıllarında elde edilen haksız kazanç hiçbir şekilde idarede ve iktidarda bulunanlara bulaşmamıştı. Savaş sonrasında iktisadi kalkınma hedefi doğrultusunda dünya ile paralel olarak Türkiye de yeni bir sürece girecekti. İnönü, nihayetinde gençlere halk iradesinin idareye daha çok yansıtacağı, hürriyet alanının genişleyeceği, iktisadi refahın artacağı ve

⁵⁷ Güven, a.g.m., s.33.

⁵⁸ "Beden Terbiyesi Kanunu", *Resmî Gazete*, 16 Temmuz 1938, S.3961, Kanun No: 3530, Kabul Tarihi: 29/06/1938.

⁵⁹ BCA, 490.1.0.0.4.20.15.

⁶⁰ BCA, 30.10.0.0.145.39.1.

⁶¹ BCA, 30.10.0.0.145.40.3.

ülkede huzur ve istikrarın devam ettirileceği yönünde söz vererek konuşmasını tamamlamıştı.⁶²

2. Atatürk Döneminde Bolu'da 19 Mayıs, Gençlik ve Spor Kutlamaları

Bolu gençliği özellikle 1913'te teşkil edilen Türk Ocağı vasıtasıyla spor faaliyetlerine ilgi duymaya başlamıştı. Bu tür faaliyetlerin fiili olarak içinde yer aldığı gibi seyirci olarak da takip etmeye özen göstermişti. Birinci Dünya Savaşı yıllarında kurulan Genç ve Güç Dernekleri'nin faaliyetleri ve icra edilen İdman Bayramları Bolu'da spora ilgiyi daha da artırmıştı. Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen inkılap hareketi ile tüm ülkede olduğu gibi Bolu'da da gençlerin sportif faaliyetleri desteklenmiş, sportif disiplin ve eğitim ile fikren olduğu gibi bedenen de kuvvetli gençler yetiştirilmeye çalışılmıştı. Bolu'da sportif faaliyetlerin artması ve çeşitlenmesi hususunda halkevleri özel bir öneme sahip olmuştu. Halkevlerinin çalışmaları ve gayretleriyle Abant Kulübü, Yeşilova Kulübü gibi profesyonel spor kulüpleri teşkil edilmişti. Halkevleri Spor Şubeleri vasıtasıyla futbol, voleybol, güreş, masa tenisi, koşu, cirit, satranç gibi birçok spor dalı Bolu'da kök salmaya başlamıştı. İdman/Jimnastik Şenliklerine de resmî ve idari erkân ile halkın yoğun bir katılımı söz konusu olmuştu.⁶³ Bütün ülkede olduğu gibi ilerleyen yıllarda bu etkinlikler Gençlik ve Spor Bayramı çatısı altında icra edilmeye başlanmıştı.

Bolu gazetesinde Ferit Mancarcı'nın 19 Mayıs kutlamaları çerçevesinde millî günlere temas eden bir yazısında millî duygu ve hislerin kapsayıcı bir özelliğe sahip olduğunu, fertleri bu duyguları taşımayan cemiyetlerin muhitlerine ve nesillerine karşı yükümlü oldukları "*fazilet ve milliyet*" duygularını aktarma görevinde başarılı olamayacaklarını vurgulamıştı. Bu anlamda "*millî mefahir günleri*" aynı zamanda birer "*şüheda ihtifali*"ne dönüşmekte, ülkeyi düşman işgalinden kurtaran Atatürk ile bu yolda şehit ve gazi olanlar bu günlerde yâd ediliyordu. Bu bir vatan borcu durumunda idi. Bu münasebetle: "*Her gün bizi ve bizim hareketlerimizi taklit eden, bizi hareketlerine rehber bilen çocuklarımız vardır. Biz millî ve mefahir günlerine ne kadar canlı sarılır ve duygular saçarsak yetişen nesile verdiğimiz duygu bakımından itimat*

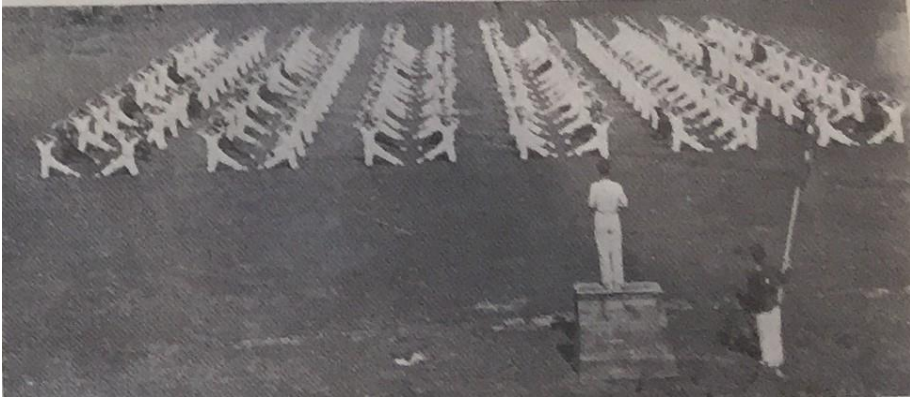
⁶² BCA, 490.1.0.0.5.26.19.

⁶³ Talât Emin, "Bolu Gençliği ve Spor", *Bolu*, 26 Eylül 1935, s.2.

eder ve atide onların muhakkak ibzal edecekleri millî duygulardan bir hisse-i şeref aldığımızı iddia edebiliriz.”⁶⁴ demişti.

İdman/Jimnastik Şenlikleri bütün ülkede olduğu gibi Bolu merkez ve ilçelerinde de büyük bir coşku ile kutlanıyordu. İdman/Jimnastik Şenliklerinden Gençlik ve Spor Bayramı'na uzanan tarihî istihale içinde Bolu'da da kutlamaların bu seyre uygun olarak icra edildiği görülmektedir. Örneğin altta Bolu Ortaokulu talebeleri tarafından 1931 yılı Mayıs ayı başlarında düzenlenen “Jimnastik Şenlikleri”ne ait bir fotoğraf yer almaktadır.

Fotoğraf 1.

“Bolu'da 1930-1931 Ders Döneminde Jimnastik Şenlikleri”, *Bolu Ortaokulu Dergisi*, S.1, Resimli Ay Basımevi, İstanbul 1935-1936, s.37.

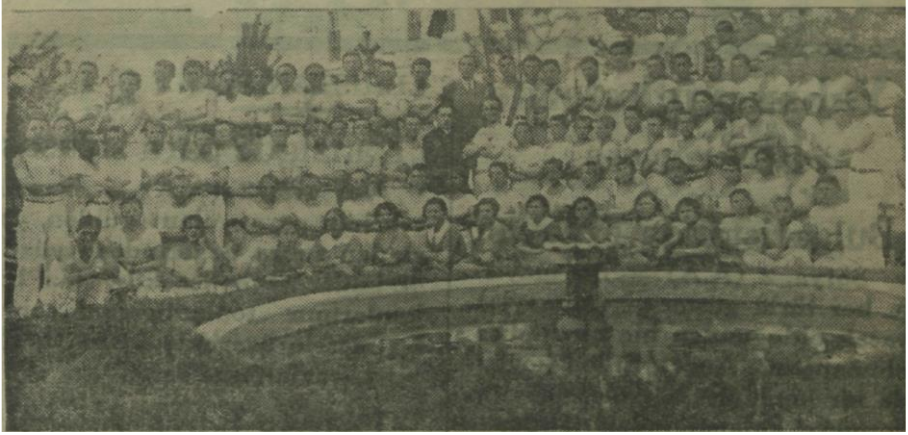
1932'den itibaren teşkil edilen halkevleri bütün ülkede olduğu gibi Bolu'da da bu etkinliklerin içinde etkin bir şekilde yer almıştı. Bu suretle söz konusu şenlikler daha kapsamlı bir hâle gelmişti. Örneğin 1935'te Bolu'da İdman Şenliği 2 bine yakın seyirci önünde yapılmıştı. Gençlerin beden hareketlerindeki birlik ve düzen çokça alkış almıştı. Bu hareketler halkta spora karşı büyük bir ilgi uyandırmıştı.⁶⁵ Söz konusu Jimnastik Bayramı kutlamalarında gösteri programında yer alan gençlere ait altta yer alan fotoğraf gençlerin bayramlarını büyük bir özenle kutladıklarına işaret etmektedir.⁶⁶

⁶⁴ Ferit Mancarcı, “Duygu”, *Bolu*, S.1096, 20 Mayıs 1937, s.1.

⁶⁵ “Bolu'da İdman Şenliği”, *Ulus*, 29 Nisan 1935, s.2.

⁶⁶ “Bolu'da Jimnastik Şenlikleri”, *Ulus*, 3 Mayıs 1935, s.5.

Fotoğraf 2.

“Bolu’da Jimnastik Şenlikleri”, *Ulus*, 3 Mayıs 1935, s.5.

Bolu gazetesindeki bir habere göre de 1936’da TİCİ’nin son kongresinde gösterilen arzu doğrultusunda, Mustafa Kemal Paşa’nın Samsun’a ayak bastığı 19 Mayıs tarihinin “*Spor Bayramı*” olarak kutlanması hususunda karar verildiği belirtilmişti.⁶⁷ Söz konusu kongrede dile getirilen ve Atatürk tarafından da kabul gören düzenleme ile birlikte 19 Mayıs; “*Gazi günü*” ile “*İdman/Jimastik Şenlikleri*”ni de kapsayacak şekilde kutlanmaya başlamıştı. Bu gelişmeler ışığında Bolu mekteplerindeki talebeler ile sporcuların birlikte spor sahalarında jimnastik gösterileri düzenlemeleri, sokaklarda yürüyüş ve gösteri yapmaları, cumhuriyet anıtlarını ziyaret etmeleri ve bu etkinliklere Bolu ve ilçe halkevlerinin de katılması için Bolu vilayetindeki spor kulüpleri ve belediye yetkilileri ile kültür müdüründen oluşan bir komite teşkil edilmişti. Bu komite Bolu Halkevi İdare Kurulu ile kutlama programı hazırlıklarına başlamıştı.⁶⁸ Süregelen hazırlıklar çerçevesinde 1936’da Bolu ve ilçeleri 19 Mayıs gününü sevinç gösterileri içinde kutlamıştı.⁶⁹ Söz konusu günün şerefine CHP Vilayet Başkanlığı tarafından akşam vakti bir balo verilmişti. Geç vakte kadar devam eden balo münasebetiyle davetliler hoş bir vakit geçirmişti. Zengin büfe ve halkevi bandosu davetlilerin neşesini artırmıştı.⁷⁰

⁶⁷ “19 Mayıs Spor Bayramı”, *Bolu*, S.1044, 7 Mayıs 1936, s.1; “19 Mayıs Günü”, *Bolu*, S.1045, 14 Mayıs 1936, s.1.

⁶⁸ “19 Mayıs Spor Bayramı”, *Bolu*, 7 Mayıs 1936, s.1.

⁶⁹ “Atatürk’ün Samsun’a Ayak Bastığı Günün Yıl Dönümü”, *Bolu*, S.1046, 21 Mayıs 1946, s.1.

⁷⁰ “Balo”, *Bolu*, S.1046, 21 Mayıs 1946, s.1.

1937'de Vali Vekili Ramiz Batuk'un başkanlığında bir komisyon oluşturularak kutlama hazırlıklarına girişilmişti.⁷¹ Ülkenin her tarafında olduğu gibi Bolu ve ilçelerinde de "19 Mayıs Atatürk Günü ve Gençlik Bayramı" için kutlamalar yapılmıştı. Bu münasebetle kaleme aldığı makalede Muallim Tarık Ziya Işıtman, Türk tarihinde şan ve şeref arz eden tarihlerden birinin de 19 Mayıs 1919 olduğunu, bu tarihte işgal altında ve matem içinde olan ülkeyi direnişe davet etmek üzere Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıktığını ifade etmişti. Bunun yanı sıra: "İleri tarihler 19 Mayıs'ı şanlı, kutsal bir gün olarak yazacaklardır. Çünkü o gün; istila edilmek istenen şanlı bir milletin en yüce bir evladı Mustafa Kemal'in, düşmanlarla bir olan ve yurdunu satanların yanından yurdun öz ve arık bir köşesine çıkıp, bir kurtarıcı arayan Türk milletine ellerini uzattığı, onlara kavuştuğu gündür. 19 Mayıs, Türk tarihinin şahlanan bir yaprağıdır...O yol 20. asrın hayranlıkla seyir ettiği Büyük İnkılâp Türkiyesi'ne gider."⁷² diyerek bu günün anlam ve önemini dile getirmişti.

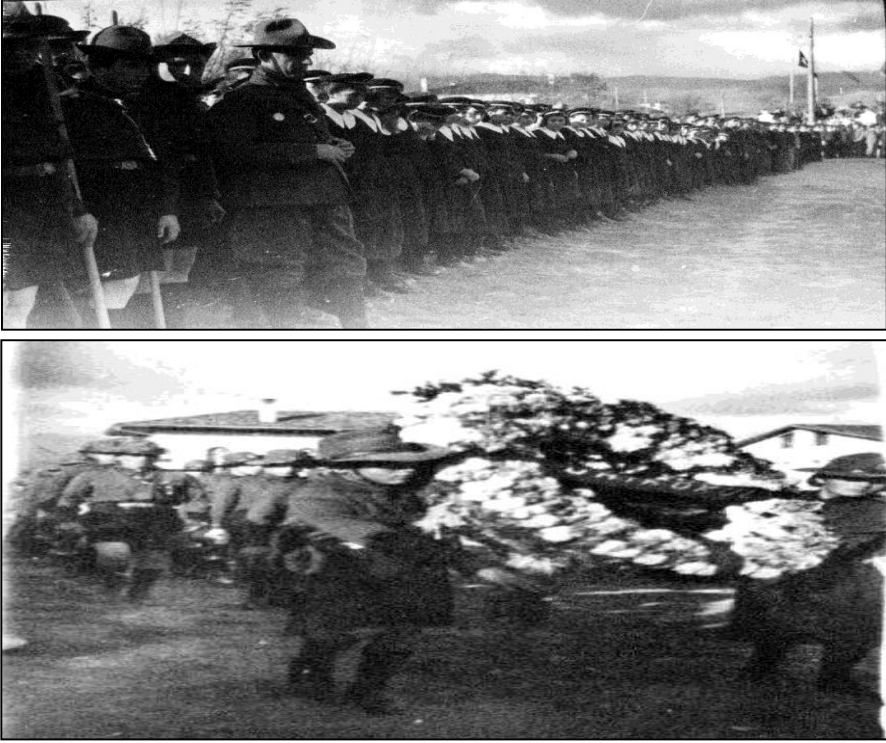
1937'de kutlama etkinliklerinin Abant gölünün çevresindeki mesire alanında başladığı anlaşılmaktadır. Vilayetin ve ilçelerin ortasında ve çam ormanları içinde, yaz kış spor eğlencelerine müsait 1.400 rakımlı mevkide bulunan Abant gölü kutlamalar için uygun bir yer idi. Gölün etrafında toplanan bölge sporcuları ile o yıl muazzam bir spor bayramı yapılmıştı. İl ve ilçe belediye reisleri, kaymakamlar, parti başkanları, vilayet idare memurları, şehirden tanınmış 300 aile, köylerden de 2 bin kişiye yakın bir kalabalık bu şenlik için Abant'ta hazır bulunmuştu. Halkevlerinin bandoları önde ve ilçe spor kulüpleri arkada olmak üzere bir geçiş yapılmıştı. Ardından vali ve belediye başkanı gençliğe ve sporculara bu güzel tabiat parçasının sporculuğun gelişmesi hususunda oynadığı role temas etmişti. Atatürk'ün 1934'te Bolu'yu teşrifi sırasında resmini gördüğü bu gölün yolunun açılmasını istediğini belirten Belediye Başkanı Reşat Aker bu husustaki çalışmaların tamamlandığını ifade etmişti. Bundan sonra su sporu müsabakaları yapılmış ve millî oyunlar oynanmıştı. Gece meşaleler ve havai fişekler eşliğinde sabaha kadar vilayet sporcularının ve halkın kutlamaları devam etmişti.⁷³

⁷¹ "19 Mayıs Hazırlıkları", *Bolu*, S.1095, 13 Mayıs 1937, s.1.

⁷² Tarık Ziya Işıtman, "19 Mayıs'ın Tarihteki Yeri", *Bolu*, S.1096, 20 Mayıs 1937, s.1.

⁷³ "Bolu'da Spor Şenlikleri", *Ulus*, 21.7.1937, s.2.

Fotoğraf 3.

“Bolu’da Gençlik ve Spor Bayramı Kutlamaları”, BCA, 490.1.0.0.1070. 1101.3.55-56.

Bir başka örnek olmak üzere 19 Mayıs 1938’de Gençlik ve Spor Bayramı münasebetiyle Bolu Halkevi Spor Şubesi’nin yoğun bir çalışma içine girdiği görülmektedir. Şubenin çalışmalarıyla Yeşil Abat Spor Kulübü Avcılar Kolu’na mensup köylü ve şehirli 60 yaya, 37 atlı avcı levazımatları ile törene iştirak etmişti. Spor sahasında güreş gösterileri yapılmış, tahammül koşusu, atlama, bisiklet yarışı ve çeşitli gösteriler yapılmıştı.⁷⁴ Etkinlikler kapsamında Bolu Orman İhtisas Ortaokulu’nun Spor Kolu Odası açılmıştı. Açılış törenine davetlilerin iştiraki ile başlanmış, Okulun Dahiliye Memuru Muharrem Gezginer’in açılış söylevinden sonra vali gençliğe hitabede bulunmuş ve kurdela kesilerek açılış yapılmıştı. Takiben hazırlanan program dahilinde futbol, voleybol, atlet, pehlivan takımları gösteri yapmıştı. Futbolda topa vuruşu ile vali, voleybolda ise verdiği pas ile açılış alay komutanı yapmıştı. Resmî erkan, muallim ve talebeler ile fotoğraf çekilmişti. Ardından okulun

⁷⁴ BCA, 490.1.0.0.982.808. 21-51.

toplantı salonunda davetlilere spor kolu talebeleri tarafından çay verilmiş, Muallimlerden Remzi Göktürk tarafından bir söylev irat edilmişti.⁷⁵

3. Cumhuriyet reisi İsmet İnönü Döneminde Bolu'da Gençlik ve Spor Bayramı Kutlamaları

Türk milletinin kurtarıcısı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk 10 Kasım 1938'de hayata gözlerini yummuştu. Atatürk'ün hayata erken vedası bütün ülkede olduğu gibi Bolu'da da derin bir üzüntü yaratmıştı. Atatürk'ün yokluğu hayatın her alanında kendini bariz bir şekilde hissettirmişti. Diğer yandan ayak sesleri duyulan İkinci Dünya Savaşı nedeniyle bütün dünyada siyasi, iktisadi ve askerî alanlarda ciddi sıkıntılar başgöstermişti. İç ve dış politikada herhangi bir kırılmaya ve soruna mahal vermeden idarede sürekliliğin ve istikrarın sağlanması gerekiyordu. Bu nedenle bir kaosa ve kargaşaya mahal vermeden yapılan hızlı bir seçimle Atatürk'ün yakın silah ve mesai arkadaşı İsmet İnönü cumhurbaşkanlığına seçilmişti. Atatürk'ten sonra cumhurbaşkanının herhangi bir tartışmaya yol açmaksızın seçimle iş başına gelmesi cumhuriyet rejiminin kurumsal anlamda varlığını ve kuvvetini bir kez daha ispat etmişti. İdarede devamlılığın ve istikrarın bir göstergesi olarak bu dönemde de ülke sathında millî bayramların halkın katılımıyla ve bütün ihtişamıyla kutlanılmasına özen gösterildiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Atatürk'ün Samsun'a ayak bastığı ve Türk istiklâlinin temellerinin atıldığı gün olan Gençlik ve Spor Bayramı bütün ülkede olduğu gibi Bolu'da da gençlik için bir mefkûre günü olarak kabul edilmiş ve kıymet ve kutsiyetine lâyık bir şekilde kutlanmıştır.

Atatürk'ün ebediyete irtihali, bütün ülkede olduğu gibi Bolu'da da 1939 yılı Gençlik ve Spor Bayramı hazırlıklarının buruk bir hava içinde geçmesine sebep olmuştu. Bolu'daki kutlama etkinliklerine Bolu Halkevi Spor Şubesi'nin organizasyonu ile köylü ve şehirlilerden oluşan 78 yaya ve 26 atlı avcı iştirak etmişti. Bunlar geçit töreninde de yer almıştı. Halkevi üyeleri tarafından ayrıca güreş, koşu, atlama gösterileri ile bisiklet yarışları düzenlenmişti.⁷⁶ Kutlamalar çerçevesinde Vali Salim Gündoğan tarafından 19 Mayıs'ta Bolu'da Karga Tepesi'nde 27 bin liraya ihale olunan ilk mektep binasının, 23 Mayıs'ta Düzce-Hendek arasında 103 bin liraya ihale olunan

⁷⁵ "Orman Ortaokulunda", *Bolu*, S.1149, 26 Mayıs 1938, s.1.

⁷⁶ Ş. Gürel, "Halkevleri Spor Çalışmaları", *Ülkü*, C.14, S.82, Birinci Kânûn 1939, s.367.

Merkeç Melen köprüsünün temel atma merasimleri yapılmıştı.⁷⁷ Etkinlikler münasebetiyle Akçakoca Halkevi'nde Temsil Komitesi tarafından günün anlam ve önemini belirten bir piyes temsil edilmişti.⁷⁸

Vilayet İdare Azasından Ferit Mancarcı kutlamalar vesilesiyle Bolu gazetesinde yer alan bir makalesinde 19 Mayıs 1919 tarihini öncesi ve sonrası ile değerlendirmişti. Bu tarih, içinde binbir türlü ıstırapları barındırıyordu. Bu tarihte, işgal kuvvetlerinin şımarık ve alaycı tavır ve hareketleri, Anadolu'nun her tarafında baş gösteren irtica kıyımları, gelmeyen evladının matemini tutan aksaçlı ninelerin feryatları, beli bükülmüş ihtiyar babaların oğul hasreti çeken yaşlı gözleri, erlerini bekleyen nazlı ve vefakâr gelinlerin sinelerine bastıkları yavruları ve içli hıçkırıkları saklı idi. Bu ümitsiz ve kara günlerde Samsun'a çıkan Mustafa Kemal Paşa makalede şöyle tasvir edilmişti:⁷⁹

"20 yıl evvel bugün kükreyen hırçın dalgalarını susturan, ona munis ve ılık bir ana kucacı yumuşaklığını saran Karadeniz, 3 gündür ağuşunda okşiyarak taşıdığı bir geminin gümbürdiyen uskurunun ardından çıkardığı köpüklü izlerde ve sathının, esen tatlı bir meltemin yer yer belirttiği ve birbirini öpen ve beyazlaşan dalgalarda kara günlerimiz içinde matemlerimize ve acularımıza uymayan bir beşaret ve üzerinde gizli bir sevinç vardı. Meğer haklı imişler. O geliyordu; Uyanın Samsunlular, ufukta görünen kara bir tekne var, pek aheste ve nazlı geliyordu; kalkın ve karşılayın, O geliyordu; doğrulun dağlar, kalkın insanlar, ayaklanın ormanlar, uçun kartallar, harekete gelin bütün varlıklar; Çünkü: Bu gün, bizi yaratan insanın Samsun'da Anadolu'ya ayak hastığı gündür. Çünkü: O, o gün Türk semalarına doğan en büyük bir güneşti. Çünkü: O, o gün seyrini şaşırان Türk tarihini metin iradesiyle durdurmuş, istikametini vermişti. Çünkü: O, o gün irtica boğmuş, feryatları susturmuş, yaşlı gözleri silmiş, hıçkırıkları dindirmiş, kanayan kalplerimizin yaralarını umdurmış, acularımıza matemlerimize ve ıstıraplarımıza son vermişti. Koca bir tarihin üstüne çekilen zulmeti yırtarak, koca bir cihan-ı husumete haykırmişti; Türk ölmez ve istiklâlsiz yaşayamaz. Evet, Türk ölmedi. İstiklâlini aldı. Fakat, O, öldürmedi, alverdi."

Mancarcı, 1939'daki etkinlikler vesilesiyle bayramın her yıldan daha fazla bir heyecanla yaşatılacağını dile getirmişti. Atatürk'ün açtığı yolun, gösterdiği hedefin yolcusu, sadık bekçisi ve mert evlatları olduğunun gösterileceğini ifade etmişti. Atatürk'ün silah ve idare arkadaşı İsmet İnönü'nün devraldığı devlet idaresi etrafında sarsılmaz bir imanla yürüneceğini açıklamıştı.

21 yıl önce Atatürk'ün Samsun'a ayak bastığı ve Türk milleti için kutlu bir başlangıç teşkil eden 19 Mayıs gününün 1940'taki yıl dönümü vesilesiyle

⁷⁷ İlkokul - Melen Köprüsünün Temel Atma Merasimi, Bolu, S.1198, 25 Mayıs 1939, s.1.

⁷⁸ "Akçakoca Halkevinde Temsil Faaliyeti", Bolu, S.1248, 16 Mayıs 1940, s.2.

⁷⁹ Ferit Mancarcı, "19 Mayıs 1919", Bolu, S.1198, 25 Mayıs 1939, s.1-3.

Bolu'da parlak merasimler düzenlenmişti. 19 Mayıs Pazar sabahı şehir mağazalar, evler, dükkânlar ve resmi daireler bayraklarla süslenmişti. Merasim alanı olan Orta Mektep bahçesine ve şehrin diğer mahallerine günün anlam ve önemini belirten vecizeler asılmıştı. Saat 10'da vali, beraberinde alay komutanı, CHP, halkevi ve belediye reisleri, maarif müdürü toplantı mahallerindeki yerini almıştı. Buralarda hazır bulunan talebe ve halk resmî erkân tarafından selamlanmıştı. İstiklâl Marşı söylenmiş ve göndere Türk bayrağı çekilmişti. Gençlik için bir örnek teşkil eden bu özel günün önemi ve değeri hususunda bir mektep talebesi ile yetkili tarafından nutuklar söylenmişti. Sıra ile millî bayrak takımı, flama takımı, bando takımı, Kız Talebe Okulu, Orman Okulu, Bolu Ortaokulu, ilkokul talebeleri ile sporcuların birbirini takip ettiği bir geçit resmi yapılmıştı. Bunu jimnastik gösterileri takip etmişti. İlk önce kız, arkasından da erkek talebeler ve sporcular muhtelif beden hareketleri yapmıştı. Bolu gazetesinde: *"Anadolu'nun saf havası ve temiz bol gıda ile yetişen bu arslan vücutlar koşu ve beden hareketi yaparlarken vatan ve milleti istikbalde korumağa kâfi birer unsur ve enerji kaynağı olmaları noktasından, başta valimiz olduğu hâlde orada bulunanların göğüsleri iftihar hislerle dolmuştu."* denilerek gün özetlenmişti. Sportif faaliyetler alkış toplamıştı. Öğleden sonra okullardan ve sporculardan seçilmiş olan bir heyet şehitliği ziyaret etmişti. Bir zamanlar bu topraklarda yaşayıp memleketlerine hizmet etmiş olan şerefli ölümler ziyaret edilmiş ve mezarlarına çelenk koyulmak suretiyle hürmet ve minnet vazifeleri yerine getirilmişti.⁸⁰

Bayram nedeniyle Vali Naci Kıcıman ile Beden Terbiyesi Bolu Bölge Başkanı tarafından ilgili makamlara tebrik telgrafları çekilmiş ve bunlara cevaplar alınmıştı. TBMM Reisi Abdulhalik Renda Bey'e: *"19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramını büyük tezahüratla kutlulayan halk ve gençlik zatiâlilerine bağlılıklarını derin bir heyecanla izhar etmişlerdir. Halkın ve gençliğin saygılarını arz eylerim."* denilmişti. Buna Renda tarafından: *"19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı'nın kutlulanması dolayısıyla izhar buyurulan hissiyata teşekkür eder bilmukabele kutlular, saygılarımı sunarım."* cevabı verilmişti. CHP Genel Sekreteri Dr. A. Fikri Tuzer'e: *"19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı'nı büyük tezahürat ve heyecanla kutlulayan halkın ve gençliğin saygılarını arz ederim."* denilmiş, buna Tuzer tarafından: *"İnkılâbımızın başlangıç gününde onun ebediyet*

⁸⁰"19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı", *Bolu*, S.1249, 23 Mayıs 1940, s.1.

ve emniyetini bir daha tekrar eden topluluğunuza ve tebriklerinize teşekkür ederim.” şeklinde bir cevap verilmişti.⁸¹

1941’de merasime saat 10’da Bolu Ortaokulu bahçesinde vali, askerî erkân, memurlar, kalabalık bir halk kitlesi hazır bulunduğu hâlde başlanmıştır. Vali beraberinde alay komutanı, CHP ve halkevi reisleri, maarif müdürü, belediye reisi olduğu hâlde hazır bulunan talebeyi, sporcuları, çıkarılan kanun gereğince beden terbiyesi mükelleflerini teftiş ettikten sonra halkevi bandosunun katılımıyla bütün talebe, sporcu ve mükellefler tarafından hep bir ağızdan İstiklal Marşı söylenilmiş ve göndere Türk bayrağı çekilmişti. Ardında vali defalarca alkışlanan veciz bir nutuk ile merasimi başlatmıştı. Sırayla Bolu Ortaokulu Müdürü Turgut Bey, Memleket Hastahanesi Başhekimisi Dr. Lütfi Oğultürk, Orman Okulu ve Bolu Ortaokulu’ndan birer talebe tarafından günün anlam ve önemini belirten birer nutuk söylenmişti.⁸² Bu nutuklara örnek olmak üzere Dr. Lütfi Oğultürk Bolu Ortaokulu bahçesinde duygu ve düşüncelerini şu şekilde ifade etmişti:⁸³

“Türk gençliği...

Size hitap ediyorum. Karşımda canlanmış, cisimlenmiş bir iman, yükselmeye taşmaya hazır bir ümit kaynağı var gibi söylüyorum...

Sert ve çelik yüzünüzden, ufuklara haykıran derin gözlerinizden aldığım ilham o kadar büyük, yüksek ve eşsiz ki şimdi şu anda yaşayan bir mabut kümesi, bir ilah silsilesi karşısında olduğum kanaatindeyim.

Gençler..Bu gün yaşadığımız 19 Mayıs Gençlik Bayramı iki varlığıdır, iki varlığa aittir. Bunun ilk ve öz sahibi o zamanki Mustafa Kemal sonraların Gazisi ve daha sonraların Atatürk’üdür. İkinci ve bugünkü sahibi sizlersiniz ve artık bu hep ve ebediyete kadar sizlerin kalacaktır.

Atatürk; yirmi iki sene evvel bu gün omuzunda çamurdan çıkardığı bir milletin namusunu, engin denizleri aştıktan sonra Anadolu’nun mert, temiz bir köşesine getirmişti. O gün Atatürk’ün elinde iki emanet vardı. Biri o güne kadar yaşayan Osmanlı tarihinin çürümüş sayfalı pejmürde kitabı, diğeri hiç yazılmayan tertemiz, berrak sayfalı diğer bir kitaptı. Satırları çizilmiş millî bir Kur’ân’dı. O birinci kitabı kapamış, ikincisini o gün milletin ellerine vermişti.

⁸¹ “19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı”, Bolu, S.1249, 23 Mayıs 1940, s.1.

⁸² “Gençlik ve Spor Bayramı”, Bolu, S.1295, 22 Mayıs 1941, s.1.

⁸³ Lütfi Oğultürk, Bolu’da On iki Söylev, CHP Merkez Nahiye Ocağı Yayınları, Bolu Vilayet Matbaası, Bolu 1941, s.22-23.

İşte o gün bu deftere ilk kelime, ilk ant, ilk karar inkılap besmelesi olarak kendi eli ile yazıldı. Ve kitabın adını o gün 'gençlik' koydu. Bu gün biz, o tarihi yaşayan ağabeyleriniz size o kitabın o gün yazılan sayfalarını okumaya, o günü tebcele geldik.

Gençlik Bayramını kutlamak; onun, o bünyenin kuvvetini bizzat bilmek, herkese bildirmektir. Bu senenin Gençlik Bayramını sizlerin gürbüz, demir vücutlarınız karşısında parlak bir zekâ ile yanan gözlerinize bakarak kutlamak bizim için en büyük mazhariyet, en büyük şeref, en büyük ümittir.

Türk genci, Atatürk'ün ve senin daha doğrusu Ata'nın ve oğlunun bu kutlu gününde sana mazi, sana gün, sana istikbal baş eğmiştir. İnan çünkü senin ırsen var olan kahramanlık cevherine, asil kanına ilk dünya güneşinden son güneşe kadar yaşayan başbuğların en büyüğünün eli ile yeni bir milliyet sihri katılmıştır. Yarınların her şeyi bu sihirden doğacak ve bu sihrin göğsünde büyüyecektir. Eğer yarınların tarihindeki mukadderat ve onun mahiyeti piç olmayan bir ceninse, o bütün temizliğini tek bir milletin bu günkü durumuna borçlu olacaktır, o da Türkiye'dir. Yarınların bütün saadeti, bütün rahatlığı milletimizin gençliğimizin sinesinden kuvvet ve kaynak alacaktır. Atatürk'ün yarattığı Türk gençliği, onu bu gün yürüten Millî Şef'in ışığı ile bugün ve yarınların medeniyet tarihine düşen vazifeyi de yapmaktadır.

Yarının medeniyeti şimdiden senin elinde doğmuştur. Başın kuvvetli, adalen bir gün sonraki Türk ordusunu yaratacak, o da sulhu aynı kuvvetle yaşatacaktır.

Ey Türk genci...Çalış, övün, inan. Bu üç meş'ale yarının tarihine nur ve hayat verecek ve Türk bayrağı senin yağız çehrene al ve ak renkler serpecektir."

Nutuklardan sonra başta bando, millî bayrak ve flama kıtaları takiben Orman Okulu, Bolu Ortaokulu ve ilkokul talebeleri, halkevi teşkilâtı ve Gençlik Kulübü mensupları, beden terbiyesi mükellefleri ve Avcılar Kulübü muntazam bir yürüyüşle geçit resmi yapmıştı. Geçit resminden sonra ortaokul talebeleri Eğitimci Mithat Gültekin'in idaresinde beden terbiyesi hareketlerine başlamış ve intizam içinde yapılan bu gösteri nedeniyle genç talebeler dakikalarca alkışlanmıştı. Ardından mevcut talebe tarafından "Dağ Başını Duman Almış" marşı söylenmişti. Daha sonra vali tarafından atıcılık müsabakasında dereceye girenlere takdirname verilmiş ve ödülleri dağıtılmıştı. Merasimin öğleden önceki kısmı böylece tamamlanmıştı. Öğleden sonra saat 16'da çayırda atış ve güreş müsabakaları yapılmıştı. Aynı saatte vilâyet mahallî teşekkülleri ve okullardan seçilen birer grup şehitliğe giderek ülkenin istiklâl uğrunda ölenlerin kabirlerine vilâyet, teşekküller ve okullar adına birer çelenk koymuştu. Burada Muallim Şadi Varlık tarafından etkili bir hitabe irat edilmişti. Heyet bundan sonra Memleket Hastahanesi'ne gelerek burada yatan hastaları ziyaret etmişti. Saat 17.30'da Karağözlük çayırında mütekeait takım ile genç takım arasında bir futbol müsabakası

yapılmış, maçı bir sayı ile Gençlik Kulübü kazanmıştı.⁸⁴ Bolu’da düzenlenen kutlama etkinliklerine ek olarak CHP Genel Sekreterliği tarafından “*Askerî Liselerin Spor Bayramı*” isimindeki bir film gösterime sunulmak üzere Bolu Halkevi’ne gönderilmişti. Halkevi tarafından bu filmin 3 gün boyunca halka ücretsiz olarak gösterimi yapılmıştı. İlgi ile takip edilen filmi 2.500 kişinin izlediği tespit edilmişti.⁸⁵

Gelenekselleşen bu etkinlikler 1943’te de icra edilmişti. bayrama ilişkin olarak Şadi Varlık Bolu gazetesinde şu makaleyi kaleme almıştı:⁸⁶

“Bu yiğitler ülkesinde ölenin cesedi toprağa, gönlü yüreğe gömülür. Toprakda o ceset çürümez, mermerleşir. Türk yurdunda yerin altından çıkan taş yazısız da olsa adı bir destandır, atıvermeyin, tarihe verin tarih onun yürekdeki gönlünü arar bulur. Yürekde o gönül şanlı bir gündün emanettir. Bu emanetin asil sahibi de gençliktir. Gençlik sen ne ilâhi bir kaynaksın. 19 Mayıs bu kaynaktan doğdu. Başını duman almış dağdan fışkıran bu kaynak durmadan akan gümüş dereye karışarak Karadeniz’in yalçın fırtınalarını yara yara 19 Mayıs’da Samsun’a vardı. Samsun...İstiklâlimizin ilk müjdecî yıldızına gök olan şehir...Erzurum, Sivas, Ankara bu yıldızı ayının içine aldı. Anafartaların mavi yıldırımını...Türklüğün hak denizine çöken kaba ve hain sisi işte bugün parçalayıp dağıttı. Aydınlığa kavuştuk. Yürüyelim arkadaşlar. Eğri yollar düzleşti. Sarp kayalar tozlaştı. Rüzgârlar çok tatlı esiyor; bugün Türk gençliğinin günü. istiklâlin, cumhuriyetin bekçisi gençlik bugün coşacak, koşacak, bayram yapacak. Ataları ona inandı. O da çelikliği ve çevikliğiyle bu inancın haklı güvenci olduğunu ispalayacak. Eşsiz kahraman Atatürk vatan sana minnetdardır.”

Program çerçevesinde halk, beden terbiyesi hareketlerinin yapılacağı ortaokulun geniş ve müsait bahçesine günün erken saatlerinde gelmeye başlamıştı. Okul bahçesinde önde bayrak ve flama takımları, Kız Enstitüsü, Orman Okulu, ilkokul, ortaokul kız ve erkek talebeleri ile Gençlik Klübü jimnastikçileri yerini almıştı. Sabah saat 10.30’da Vali Ahmet Durmuş Evrendilek beraberinde alay komutanı, CHP il reisi ve maarif müdürü olduğu halde hazır bulunan gençleri teftiş edip, halkı selamladıktan sonra belirlenen mevkide yerine oturmuştu. Hep bir ağızdan İstiklâl Marşı söylenerek göndere bayrak çekilmişti. Vali bir söylevle bayram merasimini açmıştı. Bundan sonra ortaokul müdürü tarafından bir söylev verilmişti. Ardından sahaya geliş sırasına göre katılımcı gruplar halkın alkışları arasında bir geçit resmi yapmıştı. Bunu takiben önce kız talebeler Muallim Can Yolaç’ın idaresinde halkın ilgi ve takdirini çeken gösterilerde bulunmuştu. Kızlar alkışlar

⁸⁴ “Gençlik ve Spor Bayramı”, *Bolu*, S.1295, 22 Mayıs 1941, s.1.

⁸⁵ “Halkevimiz Postası”, *Duygular Bolu Halkevi Mecmuası*, S.4, 1 Ağustos 1941, s.16.

⁸⁶ Şadi Varlık, “Türk Gençliğinin Günü”, *Bolu*, S.1392, 20 Mayıs 1943, s.1-2.

arasında sahadan ayrılırken erkek jimnastikçiler intizam içinde enerjik ve ahenkli hareketleri ile alkış toplamıştı. Saat 13'te gençlik temsilcileri tarafından Cumhuriyet meydanındaki Atatürk Anıtı'na törenle çelenkler konulmuştu. Aynı heyet hastaneyi ziyaret ederek hastaların hatırını sormuştu. Aynı vakitlerde Karagözler çayırındaki spor alanında kalabalık bir seyirci önünde atletizm ve futbol müsabakaları yapılmıştı. 100 metre süratte; Orman Okulu Spor Birliği'nden Burhan Sızinkan 1., Ortaokul Oyun Yuvası'ndan Mustafa Arslan 2., Orman Koruma Alayı Spor Gücü'nden Halil Şimşek 3. olmuştu. Halat Çekmede; Orman Okulu Spor Birliği takımı birinciliği almıştı. 4x100 Bayrakta; Ortaokul Oyun Yuvası takımı birinci olmuştu. Futbol müsabakalarında; Bolu Gençlik Kulübü takımı Ortaokul Oyun Yuvası takımını 1-0'lık skorla yenmişti. Günün en çekişmeli müsabakası Orman Okulu Spor Birliği Futbol Takımı'nın Orman Koruma Alayı Spor Gücü Takımı'nı 4-0'lık skorla yendiği maç olmuştu. Halkın alkışları arasında heyecanlı bir şekilde devam eden karşılaşmanın ardından kazananlara halkevi tarafından törenle ödül verilmişti.⁸⁷

Gençlik ve Spor Bayramı münasebetiyle Edirne'den gelen sınır toprağı Bolu-Kocaeli hududunda Düzce kaymakamının riyasetindeki heyet tarafından 17 Mayıs 1943 günü teslim alınmıştı. Bu emanet Bolu atletlerine verilerek Düzce üzerinden güzergâhtaki köylerin tezahüratı arasında Bolu'ya ulaştırılmış ve saat 20'de merasim eşliğinde Bolu Valisi Ahmet Durmuş Evrendilek'e teslim edilmişti. Bu merasim talebe grupları, halk kitleleri, hükümet, parti, belediye, halkevi ve muhtelif teşekkül temsilcilerinin coşkun tezahüratı arasında gerçekleşmişti. Toprak hükümet konağındaki şeref mevkiine konmuştu. Ertesi sabah Bolulu atletlere teslim edilen toprak Ankara sınırında Ankaralı atletlere teslim edilmişti.⁸⁸

1944'te güzel bir hava içinde geçen bayram programı şubat ayında gerçekleşen deprem nedeniyle yıkılmış durumda olan ortaokulun bahçesinde yapılmıştı. Sabah saat 10'da Vali Dr. Süküti Tükel, Orman Alayı Komutanı Albay Saib Çalkavur, Maarif Müdürü Cemil Gökdeniz, Belediye Reisi Vekili Dr. Nedim Özen ve CHP Başkanı Ali Rıza Gökçesu önünden geçtikleri gençlerin bayramını kutlamış ve bu tebrik "sağ ol" sesleriyle karşılık bulmuştu. Vali ve resmî erkan şeref mevkiine döndükten sonra bando İstiklâl Marşı'nı çalmış ve Türk bayrağı göndere çekilmişti. Muallim Şadi Varlık

⁸⁷ "Gençlik ve Spor Bayramı", *Bolu*, S.1392, 20 Mayıs 1943, s.1-2.

⁸⁸ "Edirne'den Armağan", *Bolu*, S.1392, 20 Mayıs 1943, s.1-2.

heyecanlı bir nutuk söylemişti. Verdikleri söylevler nedeniyle ilkokuldan birer kız ve erkek talebe de alkışlarla karşılanmıştı. Bundan sonra geçit resmi başlamış ve sırayla millî bayrak ve flama takımı, Bolu Ortaokulu, Kız Enstitüsü, Orman Okulu ile ilkokul talebeleri geçişe iştirak etmişti. Takiben jimnastik hareketleri başlamış, önce kız takımları sonra da erkek talebeler beden hareketleri yapmışlardı. Talebeler gerek depremin gerekse muallimlerinin Eskişehir'e naklinin yol açtığı sorunlar nedeniyle az bir zaman içinde hazırlık yapmak durumunda kalmalarına rağmen başarılı bir gösteri gerçekleştirmişlerdi. Vali ve eşi tarafından gençlere istilo kalem, albüm, defter, cüzdan, cetvel, mendil, çakı gibi hediyeler verilmişti. Saat 15'te Atatürk Anıtı'na vilayet makamı ve Beden Terbiye Bölge Başkanlığı ile gençler ve okullar adına çelenkler konulmuştu. Saat 17'de Orman Okulu, Orman Koruma Alayı, Bolu Ortaokulu ve Gençlik Kulübü arasında Karagözler çayırında halat çekme, 100 metre sürat ve 4.100 bayrak koşuları ile futbol müsabakaları tertip edilmişti. Bu müsabakalarda dereceye girenlere vali tarafından hediyeler verilmişti. Hayvan sergisi de bu güne tesadüf ettirilmiş ve sergiye getirilen hayvanlar tetkik ve muayene edilerek dereceye giren hayvanların sahibine nakti ödülleri verilmişti.⁸⁹

Atatürk'ün Samsun'a ayak bastığı 19 Mayıs 1919'un 26. yıl dönümü Bolu şehir merkezinde yine hareketli bir program çerçevesinde kutlanmıştı. Sabahın erken saatlerinde Orman Okulu Spor Sahasına gitmek üzere yollara dökülen halk, cadde ve sokakları doldurmuştu. Saat 10'da bütün talebeler ve bando ekibi sahada kendilerine ayrılan mevkilere yerleşmişti. Yarım saat sonra vali adına Mektupcu Hayrettin Yavuz beraberinde garnizon komutanı, Millî Eğitim Müdürü, CHP İl İdare Kurulu reisi ve belediye başkanı olduğu hâlde bütün talebeleri ziyaretle bayramlarını kutlamıştı. Resmî erkân talebelerin "sağ ol" temennileri ile karşılanmıştı. Çalınan İstiklâl Marşı ile bayrak çekilmiş ve merasime başlanarak okulların sırayla geçit resmi seyredilmişti. Mektupçu Hayrettin Yavuz'un gençliğe hitaben söylediği söylev alkışlarla sona ermişti. Gençlik ve Spor Kulübü adına Halkevi Kâtibi Necmi Eren'in hitabesi şiddetle alkışlanmıştı. Bolu Ortaokulu ile Orman Okulu talebelerinin spor gösterileri seyirciler tarafından hayranlıkla takip edilmişti. Öğleden sonra Kız Enstitüsü, Bolu Ortaokulu ile Orman Okulu talebelerinin aynı sahada voleybol maçları seyredilmişti. Bolu halkı gençlerin başarılı bir şekilde icra ettikleri gösterileri izleyerek eğlenceli bir bayram günü

⁸⁹ "19 Mayıs Gençlik Bayramı", *Bolu*, S.1425, 25 Mayıs 1944, s.1.

yaşamıştı.⁹⁰ Günün şerefine Halkevi Temsil Komitesi'nin hazırladığı Namuk Kemal'in "*Vatan veya Silistire*" adlı eseri 500'e yakın bir halk kitlesi önünde icra edilmişti.⁹¹

19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı kutlamaları takip eden yıl hafta başına denk gelmişti. Orman Okulu Stadyumu'nda yapılan etkinlikler ve Bolu halkının yakın ilgisi ile karşılanmıştı. Sabahın erken saatlerinde stadyuma koşan kadın, erkek yüzlerce kişiden oluşan halk kitlesi tribünlerde yer tutmuştu. Cumhuriyet alanında toplanan ilk ve ortaokul, Kız ve Erkek Sanat Okulu talebeleri ile Orman Okulu gençleri spor kıyafetleri ve bayrakları ile stadyuma gelmişlerdi. Saat 10'da şehir bandosunun çaldığı İstiklâl Marşı ile tören başlamıştı. Bundan sonra vali beraberinde Askerlik Şubesi Başkanı Albay Arif Gençsüer ve Millî Eğitim Müdürü Bedri Altıncan olmak üzere sahada yerini alan talebelerin önünden geçerek bayramlarını kutlamıştı. Bu tebrike "*sağ ol*" temennisi ile cevap verilmişti. Gençler tribünün önünde bir geçit resmi yaptıktan sonra yerlerine geçmişti. Bu arada Ortaokul Tarih Muallimi Cevdet Bey tarafından 19 Mayıs gününün Türk Devrim Tarihi içindeki önemini belirten bir hitabe okunmuştu. Bu hitabe halk ve talebeler tarafından şiddetle alkışlanmıştı. Beden Terbiyesi Muallimi Mualla Hanım'ın önce Bolu Ortaokulu ve Kız Enstitüsü'ndeki kız talebelere, ardından Bolu Ortaokulu ve Erkek Sanat Okulu'nun erkek talebelerine yaptırdığı jimnastik hareketleri halk tarafından takdirle karşılanmıştı. Sabahtan başlayan yakıcı ve kavurucu sıcaklık havanın bulutlanmasıyla yerini serinliğe terk etmeye başlamıştı. Bu sırada Orman Okulu gençleri başlarında muallimleri olduğu hâlde sahaya gelerek yaptıkları beden hareketleri ve gösterilerle hayranlık uyandırmıştı. Öğleden sonra talebeler arasında yapılan koşu ve atlama yarışlarında dereceye girenlere madalya verilmişti. Havanın yağışlı olmasına rağmen Bolu Ortaokulu ve Erkek Sanat Okulu muallimlerinden seçilen bir takım ile Gençler Birliği Kulübü'nün emekli oyuncuları arasında yapılan futbol maçı heyecanlı ve eğlenceli geçmişti. Karşılaşmada takımlar 2-2 berabere kalmışlardı.⁹²

Orman Okulu Stadı'nda yapılan spor şenlikleri yüzlerce kişiden oluşan halk tarafından heyecan ve alkışlarla seyredilmişti. 19 Mayıs Pazartesi gününün aynı zamanda Bolu pazarına denk gelmesi nedeniyle etraftan gelen

⁹⁰ "19 Mayıs Gençlik Bayramı", *Bolu*, S.1484, 24 Mayıs 1945, s.1.

⁹¹ "Mudurnu Halkevi Çalışmaları", *Bolu*, S.1484, 24 Mayıs 1945, s.1.

⁹² "19 Mayıs", *Bolu*, S.1531, 23 Mayıs 1946, s.1.

köylü ve şehirli yüzlerce vatandaş sabahın erken saatlerinde şenliklerin yapılacağı Orman Okulu Stadını doldurmuştu. Saat 9.30'da okullardan seçilen birer grup Atatürk Anıtı'na çelenk koymuştu. Sonra önde karma bayrak takımı arkasında borazan ve trampetleri ile izciler büyük bir intizam içinde stadyuma gelmişti. Saat 10'da Vali Kemal Hadımlı beraberinde Jandarma Komutanı Binbaşı Mansur Yengil, Millî Eğitim Müdürü Bedri Altınca, Halkevi Başkanı Dr. Naci Sualp ve Belediye Başkanı Cemil Özbilen olduğu hâlde talebelerin önünden geçerek gençlerin bayramını kutlamıştı. Bu tebrik "sağ ol" sesleriyle karşılık bulmuştu. Vali ve maiyetindekiler tribündeki yerlerini aldıktan sonra ortaokul gençlerinden bir grubun söylediği İstiklâl Marşı ile Türk bayrağı göndere çekilmişti. Ortaokul Tarih Muallimi Cevdet Göktürk tarafından söylenen günün kutsiyetini ve önemini belirten söylev gençler tarafından şiddetle alkışlanmıştı. Bundan sonra izci ve talebelerin geçit resmi başlamıştı. Önde karma bayrak takımı, izciler ve talebeler büyük bir intizam içinde tribünün önünden geçerek resmi erkânı selamlamıştı. Ardından Ortaokul Beden Eğitimi Muallimi Nuri Ermiş meydana gelerek, Kız Enstitüsü ve ortaokul kız talebelerinden ve Erkek Orta Sanat Okulu ve ortaokul erkek talebelerinden oluşan iki gruba çeşitli jimnastik gösterileri yaptırmıştı. Halkın ilgi ile izlediği bu gösteriden sonra Orman Okulu Beden Eğitimi Muallimi tarafından Orman Okulu talebelerinden bir gruba jimnastik gösterileri yaptırılmış ve büyük bir intizam içinde beden hareketleri yapan talebeler alkış toplamıştı. Bundan sonra Orman Okulu son sınıf talebelerinden bir genç, okulundan seçilmiş bir talebe grubuna çeşitli sportif hareketler yaptırmıştı. Bunlar arasında yer alan "Kule", "Zincir", "Zafer Arabası", "Orman Yangını" gibi oyunlar halk tarafından heyecanla seyredilerek alkış almıştı. Öğleden sonra hava yağmurlu olmasına rağmen aynı sahada Adapazarı İdman Yurdu gençleri ile Bolu Gençler Birliği ve Orman Okulu karma takımları arasında yapılan futbol maçı heyecanla seyredilmişti. Sporcuların büyük bir gayret ve enerji sarfettiği bu karşılaşmada Bolu gençleri Adapazarı takımına 4-2 mağlup olmuştu.⁹³

1947'deki kutlamalar Bolu Ortaokulu talebeleri tarafından 17 Mayıs'ta Bolu Orman Okulu Temsil Salonu'nda düzenlenen müsamere ile başlamıştı.⁹⁴ 19 Mayıs günü Orman Okulu Stadı'nda büyük bir tören icra edilmişti. Sporcu kimliğiyle de tanınan vali ile Orman Okulu müdürünün etkinliklerin

⁹³ "Kasabamızda Yapılan 19 Mayıs Bayramı", *Bolu*, S.1581, 22 Mayıs 1947, s.1-2.

⁹⁴ "Bolu Ortaokul Müsameresi", *Yeşil Bolu*, S.30, 25 Mayıs 1947, s.1.

düzenlenmesindeki gayretleri ve gençlere olan desteği takdirle karşılanmıştı.⁹⁵ Etkinlikler kapsamında 21-22 Mayıs günlerinde Bolu Kız Enstitüsü talebeleri tarafından hazırlanan elbiseler ile bir defile düzenlenmişti.⁹⁶ Mudurnu'da ise Cumhuriyet meydanında 600 kişinin huzurunda bir kutlama töreni icra edilmişti. Muallim Mehmet Vardallı'nın hazırladığı talebe müsabakalarının ardından Mudurnu Halkevi Spor Kolu Futbol Takımı ve halkevi bandosunun katılımıyla resmi geçit yapılmıştı. Halkevi adına Ziya Öztürk, Beden Terbiyesi Gençlik Kulübü adına da Şahap Süslüoğlu tarafından veciz birer söylev irat edilmişti. Hâlihazırda tamamlanmamış durumda olan yeni halkevi binası müsamere salonunda gece Temsil Kolu gençleri "*Kanun Adamı*" adlı oyunu icra etmişti. Millî Piyango İdaresi'nin 19 Mayıs çekilişi ile etkinlik tamamlanmıştı.⁹⁷ Bolu gazetesinde 19 Mayıs günü: "*Mustafa Kemal Paşa'nın öncülüğünde Türk'ün esaret zincirini kırmaya azmettiği, kararmış Türk ufuklarında parlayan kurtuluş güneşinin doğduğu, Türk devrim tarihinin en mutlu günü*" olarak tanımlanmıştı. Bu suretle de 19 Mayıs, devrimlerin koruyucusu gürbüz Türk gençliğine bir bayram günü olarak tahsis edilmişti. Anadolu düşman istilasına uğramış, parça parça edilmiş, harap bir hâlde iken bu esarete tahammül edemeyen büyük Türk evladı Anadartalar Kahramanı Mustafa Kemal Paşa Türk'ün asil ve millî duygusuna güvenerek istila altında kalan ülke topraklarını kurtarmak üzere Anadolu'ya geçmişti. Mustafa Kemal Paşa, bu düşüncesini arkadaşı Miralay İsmet (İnönü) Bey ile de paylaşmış ve ülkenin kurtuluşu için ciddi tedbirler üzerinde fikir yürütmüşlerdi. Diğer taraftan Osmanlı Devleti'nin son padişahı Vahdettin ile sadrazamı Damat Ferit de Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'da kalmasını sakıncalı görerek onu uzaklaştırmak emelindeydiler. Nihayetinde askerî bir vazife ile Samsun havalisine göndermeye karar vermişlerdi. Mevcut raporlara göre Türklerin Samsun havalisindeki Rumlara karşı yaptığı zülümden bahsediliyor, bu hareketi Osmanlı Hükümeti önlemediği takdirde bu vazifeyi işgalcilerin yapacağı anlaşılıyordu. İşte Harbiye Nazırı, bu işlerin tahkiki için Mustafa Kemal Paşa'yı memur etmiş ve 9. Ordu Müfettişi unvanı ile Samsun'a gitmesini onaylamıştı. Mustafa Kemal Paşa'nın da asıl amacı her ne sıfatla olursa olsun Anadolu'ya ayak basmak ve Türk milleti ile kurtuluşun yollarını aramaktı. İstanbul'daki yetkililerle görüşerek fikir alışverişinde bulunmuş, nihayetinde

⁹⁵ "Şehrimizde 19 Mayıs", *Yeşil Bolu*, S.30, 25 Mayıs 1947, s.1.

⁹⁶ "Bolu Kız Enstitüsü'nde Geçit", *Yeşil Bolu*, S.30, 25 Mayıs 1947, s.1.

⁹⁷ "Mudurnu Haberleri", *Yeşil Bolu*, S.30, 25 Mayıs 1947, s.1.

son bir defa da Dolmabahçe Sarayı'nın denize bakan küçük bir odasında padişahı da ziyaret etmişti. Ertesi gün Şişli'deki evinde kız kardeşine de veda ederek Bandırma Vapuru ile Samsun'a hareket etmişti. Vapur ilerledikçe azim ve iradesi de bir kat daha kuvvetlenmişti. Hatta bir torpidonun gemiyi takip edeceği ve Samsun'a çıkmasına engel olacağı doğrultusundaki söylentilere aldırış etmemiş, hayatı pahasına yola çıkmış bulunduğundan azmini hiç bir engelin kıramıyacağını söyleyerek gemidekilere cesaret vermişti. Bu suretle: *"Ne pahasına olursa olsun gideceğim, fikrimden geçenleri temiz Türk topraklarında asil kanlı Türk evlatları ile birlikte tatbik edeceğim"* diyordu. En son sürati 7 mil, pusulası bozuk, kaptanı Karadeniz yolculuğuna acemi olan bu vapur Karadeniz'in kuduran dalgaları arasında bocalaya bocalaya İnebolu ve Sinop'a uğrayarak bir sabah şafak sökerken Samsun'a varmıştı. 1919 Mayıs'ının 19. günü doğan güneşin ilk ışığı ile Anadolu topraklarına ayak basan Mustafa Kemal *"Ya istiklâl ya ölüm"* parolasıyla, *"Yürüyelim arkadaşlar"* marşını söyleyerek ilerlemişti. Samsun'dan Sivas'a, Sivas'tan Erzurum'a, Erzurum'dan Ankara'ya kadar nihayet bütün ülkede Türk'ün ruhundaki istiklâl ateşinin parlamasını sağlamıştı. Bu sayede düşmanı ülkeden kovmuş, bağımsız yepyeni bir Türk Devleti yaratmıştı. Bunun ilerlemesini de Türk gençliğine emanet ederek her fani gibi ebediyete intikal etmişti. Hâlihazırda Türk milleti onunla iş birliği hâlinde olan aziz arkadaşı Cumhur reisi İsmet İnönü'nün etrafında toplanmıştı. Türkiye bu şekilde her sahada ilerliyordu. Bütün bu bilgilerden sonra yazı: *"İşte 19 Mayıs günü Türk devrim tarihinin başlangıcı, Türk gençliğinin de en büyük irade ve iman kaynağıdır."* ifadeleri ile sonlandırılmıştı.⁹⁸

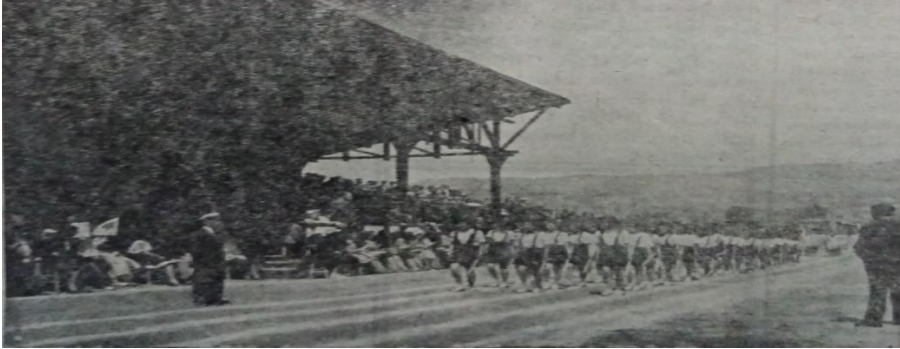
19 Mayıs kutlamaları 1948'de her yıl olduğu gibi Orman Ortaokulu stadında icra edilmişti. Bütün okullar bayram gününe çeşitli etkinliklerle katkı sağlamak üzere spor ve beden terbiyesi hareketleri için hazırlık yapmıştı.⁹⁹ 19 Mayıs sabahı bütün şehir bayraklarla donatılmış, süslenmiş, büyük küçük bütün halk Orman Okulu stadında icra edilecek etkinlikler için hazır bulunmuştu. Sabah 8.30'da Cumhuriyet meydanında toplanan talebeler *"Dağ Başını Duman Almış"* marşı ile Orman Okulu Beden Eğitimi Muallimi Nuri Ermiş'in eşliğinde önce Atatürk Anıtı'na çelenk koymuştu. Sonrasında da tribünleri binlerce Bolulu tarafından doldurulmuş stada doğru hareket edilmişti. Hep bir ağızdan İstiklal Marşı söylenmiş, Türk bayrağı göndere çekilmişti. Vali Kemal Hadımlı'nın günün önemine temas eden konuşması

⁹⁸ "Gençlik ve 19 Mayıs", *Bolu*, S.1581, 22 Mayıs 1947, s.1-2.

⁹⁹ "Bayram Hazırlıkları Devam Ediyor", *Yeşil Bolu*, S.74, 16 Mayıs 1948, s.2.

dinlenilmişti. Orta Sanat Okulu'ndan Mustafa Tekin heyecanlı bir söylevle valinin hitabına cevap vermiş, Atatürk'ün gençliğe emanet ettiği aziz cumhuriyeti ebediyete kadar korumaya ant içtiklerini belirtmişti. Bundan sonra kalabalık arasından millet ve cumhur reisi için üç defa "sağ ol" sesi yükselmiş ve gençlik marşı söylenmişti. Takiben talebeler önlerinde musiki aletleri ve bayrakları ile vali ile halkın önünden geçit resmi ile yürümüştü. Ardından Kız Enstitüsü, Bolu Ortaokulu ve Sanat Okulu talebelerinin jimnastik hareketleri izlenmişti. Orman Okulu gençlerinin beden ve akrobatik hareketleri de heyecanla ve alkışlarla takip edilmişti. Halk buradaki gösterilerin ardından şehre doğru hareket etmişti. Beden Terbiyesi Bölge Müdürlüğü tarafından organize edilen bayrak yarışları Orman Okulu Takımı'nın birinciliği ile sonuçlanmıştı. Düzenlenen bölge müsabakalarında dereceye girenlere hediyeler dağıtılmıştı. Bolu halkı bu bayramı da derin bir saygı ve sevinç içinde idrak etmişti.¹⁰⁰ Söz konusu kutlamalar çerçevesinde Düzce ve Adapazarı sporcuları arasında bir futbol maçı düzenlendiği anlaşılmaktadır.¹⁰¹ İlçedeki gündüz etkinliklerinin akabinde Düzce Halkevi'nde Gençler Birliği Kulübü tarafından bir balo düzenlenmiş ve Halkevi Güzel Sanatlar Kolu'nun caz ve saz ekipleri seçkin eserlerle katılımcılara neşeli ve eğlenceli bir gece geçirtmişti.¹⁰²

Fotoğraf 4.

"Bolu'da 19 Mayıs Şenlikleri", *Yeşil Bolu*, 23 Mayıs 1948, S.75, s.1.

Doğdunur Tunçok adlı yazar *Yeşil Bolu*'da kaleme aldığı makalede bir müfettişlik vazifesiyle 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkan Mustafa Kemal

¹⁰⁰ "Dün 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı", *Bolu*, S.1631, 20 Mayıs 1948, s.1,3; "19 Mayıs", *Yeşil Bolu*, S.75, 23 Mayıs 1948, s.1-2.

¹⁰¹ "Düzce'de 19 Mayıs Hazırlığı", *Yeşil Bolu*, S.74, 16 Mayıs 1948, s.2.

¹⁰² "Düzce'de 19 Mayıs Bayramı", *Yeşil Bolu*, S.75, 23 Mayıs 1948, s.2.

Paşa'nın ülkeyi işgalcilerin ve bunlara destek olan iç mihrakların tasallutundan kurtarma başarısını gösterdiğini ifade etmişti. Tunçok'un ifadesi ile 19 Mayıs Aziz Başbuğ Mustafa Kemal'in önderliğiyle Türk milletinin esaret zincirlerini kırmaya başladığı gündü. Bu önemli başlangıç Türk milletinin kurtuluş tarihi olan 30 Ağustos'a yol açmıştı. Bütün bu gelişmeler de halk iradesine dayanan cumhuriyetin kuruluş temelini oluşturmuştu.¹⁰³

Bolu gazetesi ertesi yılki kutlamalara yönelik olarak: *"Türk milletinin en büyük güveni; bilgi ve gücüne dayandığı Türk gençliği! Gençlik ve Spor Bayramınız kutlu olsun"* manşeti ile çıkmıştı. Bu münasebetle bir değerlendirmede bulunan Hayrettin Arıkan, Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkarak yaktığı istiklal ateşiyle ve *"ya istiklal ya ölüm"* düsturuyla Türk milletinin hürriyetine kavuşma serüvenini ve harap ve bitap bir halden kurtuluşunu Büyük Nutuk'tan alıntılarla anlatmıştı. Gerçekleştirilen inkılaplarla Türk milletinin kısa bir zaman içinde medeni milletler içinde yer aldığını ifade etmişti.¹⁰⁴ Günlerce süren hazırlıklar neticesinde 19 Mayıs kutlamaları için bütün şehir bayraklarla donatılmış ve süslenmişti. Büyük küçük herkes spor gösterilerini seyretmek için sokaklara dökülmüştü. Bütün şehir ve stat günün anlamını belirten vecizelerle donatılmıştı. Saat 8.30'da bütün talebeler Atatürk Anıtı karşısında toplanmış, anıta çelenk konulmuştu. Buradan Orman Okulu Stadyumu'na gidilmişti. Talebeler Beden Eğitimi Muallimi Nuri Ermiş'in gözetiminde yerini almış, tribün ve stadın etrafı binlerce kişiden oluşan Bolu halkı ile dolmuştu. Saat 9.30'da Vali Vekili Nihat Danışman beraberindeki garnizon komutanı, millî eğitim müdürü, belediye başkanı ve Beden Terbiyesi Bölge Müdürü ile talebelerin önünden geçerek bayramlarını kutlamıştı. Bandonun iştirakiyle talebeler İstiklal Marşı'nı okumuş, bayrak göndere çekilmişti. Valinin günün anlam ve önemini belirten konuşmasına muallimlerden biri gençlik adına cevap vermişti. Gençlik marşı söylenmiş ve makamın bulunduğu tribünlerin önünde geçit resmi yapılmıştı. Halkevi bandosu, millî bayrak takımı, Muallim Okulu, Orman Okulu, Kız Enstitüsü, Erkek Sanat Enstitüsü, Bolu Ortaokulu, Gençlik Kulübü talebeleri geçit resminde yer almıştı. Ortaokul Beden Eğitimi Muallimi Nuri Ermiş'in koordinasyonunda jimnastik hareketleri yapılmıştı. Orman Okulu'nun sporcu talebeleri çeşitli spor gösterileri yapmıştı. Bunların içinde en çok ilgi

¹⁰³ Doğdunur Tunçok, "19 Mayıs", *Yeşil Bolu*, S.74, 16 Mayıs 1948, s.2.

¹⁰⁴ Hayrettin Arıkan, "19 Mayıs ve Türk Gençliği", *Bolu*, S.1682, 19 Mayıs 1949, s.1, 3.

uyandırırını temsili orman yangınının söndürülmesine ilişkin gösteri olmuştur. Öğleden sonra ise Kızılay Cemiyeti tarafından statta yağlı pehlivan güreşleri düzenlenmiş, Çoban Mehmet gibi ünlü pehlivanların bulunduğu etkinlik büyük ilgi toplamıştı. O ve ertesi gece Bolu Kız Enstitüsü talebelerinin Orman Okulu müsamere salonunda oynadıkları "Kibarlık Budalası" adlı piyes beğeni toplamıştı.¹⁰⁵ Müsamere oyunun geçtiği dönemin özelliklerini yansıtmak üzere hususi olarak dikilen kıyafetlerle 19 Mayıs akşamı yetişkinler, 20 Mayıs akşamı ise talebeler için canlandırılmıştı.¹⁰⁶ Düzce'de de benzer etkinliklerin yanı sıra kutlama gecesinde Gençlik Kulübü tarafından balo verilmiş ve neşeli bir gece geçirilmişti.¹⁰⁷

Fotoğraf 5.

"Gençlik ve Spor Bayramınız Kutlu Olsun", *Bolu*, S.1682, 19 Mayıs 1949, s.1.

Türkiye'de genel seçimlerin olduğu 1950 yılı iktidardaki CHP ile Demokrat Parti arasında cereyan eden yoğun siyasi çekişmeler içinde geçmişti. Seçim haftasına tesadüf etmesi nedeniyle Gençlik ve Spor Bayramı 22 Mayıs 1950 tarihine bırakılmıştı. 22 Mayıs aynı zamanda 9. dönem TBMM'nin açılış günü idi. Bu tarihte saat 14.00'da Atatürk Anıtı karşısında okullar, Gençlik Birliği ve halk toplanmıştı. Merasim anıta çelenk konulmak suretiyle başlamıştı. Bundan sonra talebeler ve halk önünde bando olduğu

¹⁰⁵ "19 Mayıs 1919 Gençlik ve Spor Bayramı", *Bolu*, S.1682, 19 Mayıs 1949, s.1-2; "19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı", *Güzel Bolu*, S.46, 22 Mayıs 1949, s.1-2.

¹⁰⁶ "Kız Enstitüsü'nün Müsameresi", *Bolu*, S.1681, 12 Mayıs 1949, s.1.

¹⁰⁷ Aziz Beşer, "Düzce'de Gençlik ve Spor Bayramı", *Güzel Bolu*, S.46, 22 Mayıs 1949, s.2.

hâlde Orman Okulu stadına doğru hareket etmişti. 15.30'da vali beraberinde garnizon komutanı, millî eğitim müdürü, belediye başkanı ve beden terbiyesi bölge müdürü ile önünden geçtiği talebelerin bayramlarını kutlamıştı. Bayrak çekme töreni yapılmış ve talebeler hep bir ağızdan İstiklal Marşı'nı söylemişti. Vali bir açılış konuşması yapmış, bunu bir muallimin söylevi takip etmişti. Ortaokul beden eğitimi mualliminin işareti ile bütün gençler ve halk Türk milleti ve cumhur reisi için üç defa "sağ ol" diyerek şeref gösterisi yapmış ve "Dağ Başını Duman Almış" marşını söylemişti. Geçit resmi başlamış; musiki takımı, millî bayrak ve flama takımı, Muallim Okulu, Orman Okulu, Kız Enstitüsü, Erkek Sanat Enstitüsü, Bolu Ortaokulu, Gençlik Kulübü talebeleri birbirini takip etmişti. Bundan sonra jimnastik gösterileri yapılmıştı.¹⁰⁸

Türkiye'de 1950 Genel seçimlerinin ardından meydana gelen iktidar değişikliği millî bayramların kutlanması hususunda şekilsel farklılıklar yaratmamıştır. Bir istisna ile 1951 yılı itibariyle kapatılan halkevleri artık bu kutlamalarda yer alamamıştır. Bununla birlikte resmî ve hususi kurum ve kuruluşlar tarafından 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı kutlamalarının devam ettirildiği ve Bolu'da bu kutlamaların coşku ve heyecan içinde devamının sağlandığı görülmektedir.¹⁰⁹

Sonuç

Gençlik ve Spor Bayramı'nın ortaya çıkarıcı temel hadise Mustafa Kemal Paşa'nın Türk vatanını ve istiklalini kurtarmak üzere 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak basması olmuştur. Bu günün hatırası Samsun halkı tarafından 1926'dan itibaren yerel etkinliklerle icra edilen "Gazi Günü" kutlamaları ile yaşatılmak istenmiş, ilerleyen süreçte Türk milleti için önem arz eden bu kutlu hadise bütün ülke sathında muhtelif sosyal etkinliklerle kutlanmaya başlanmıştır. Bunun yanı sıra ilk kez Birinci Dünya Savaşı sırasında 1917'de devlet erkânı ile talebelerin katılımı ile icra edilen "İdman Bayramı", Cumhuriyet döneminde de "İdman Bayramı/Şenlikleri", "Jimnastik Şenlikleri", "Mektepler/Mektepliler Bayramı", "Terbiye-i Bedeniye Şenlikleri", "Spor Bayramı/Şenlikleri", "Atatürk Spor Günü" kutlamaları gibi farklı isim ve etkinliklerle devam ettirilmiş ve bu münasebetle düzenlenen gençlik ve spor etkinlikleri de bahse konu bayramın oluşmasında etkili olmuştur. Esasen bu

¹⁰⁸ "Şehrimizde Gençlik ve Spor Bayramı", *Güzel Bolu*, S.98, 28 Mayıs 1950, s.1-2.

¹⁰⁹ "Gençlik ve Spor Bayramı", *Bolu*, S.1786, 31 Mayıs 1951, s.1; "19 Mayıs Gençlik Bayramı", *Bolu*, S.1836, 22 Mayıs 1952, s.1; "19 Mayıs Bayramı", *Bolu*, S.1887, 21 Mayıs 1953, s.1.

dönem konjonktürel gelişmeler neticesinde dünya sathında gençliğe ve spora ilginin arttığı bir dönemdir. Bütün bu gelişmeler neticesinde Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıktığı 19 Mayıs günü ile Türk gençliği arasında bir bağ kurulmak suretiyle 1938'de çıkarılan bir ek yasa ile "*Gençlik ve Spor Bayramı*" ortaya çıkmıştır. Söz konusu yasa çerçevesinde ilk kez 1939'da kutlanan bu bayram bütün dünyanın ateşler içinde kaldığı İkinci Dünya Savaşı yıllarında ve sonrasında da kutlanmaya devam edilmiştir.

Millî duygu ve düşüncelerin bir eseri olarak ortaya çıkan bu bayram gerek yasalasmadan önceki gerekse yasa ile belirlenen şekil ve içeriği ile bütün Anadolu'da olduğu gibi Bolu'da da kutlanmıştır. Bolu'da resmî erkânın katılımı ile talebelerin ve gençlerin muhtelif spor ve beden terbiyesi hareketleri eşliğinde icra edilen bayramlar coşku ve heyecan içinde geçmiştir. Halkevlerinin kutlamalarda etkin görevler aldığı görülmektedir. Kutlamalar Mustafa Kemal Paşa'nın Türk Millî Mücadelesini teşkilatlandırmak üzere Samsun'a çıktığı 19 Mayıs 1919 tarihinin önemi üzerine odaklanan şiir, nutuk, temsiller ile talebelerin, spor kulüplerinin ve sporcuların icra ettikleri sportif faaliyetlere odaklanmıştır. Atatürk'ün ve Türk devletinin gençliğe ve spora verdiği önem ve gençlerin ülkenin yüksek idealleri doğrultusunda en iyi şekilde yetiştirilmesi hususu bayramlarda işlenen konular arasında yer almıştır. Etkinlikler vesilesiyle İkinci Dünya Savaşı'na uzanan süreçte ve savaş yıllarında Türk gençliğinin ülkenin müdafaası hususunda oynadığı rol üstünde özellikle durulmuştur.

Kutlamalar vesilesiyle Bolu'da halk arasındaki birlik ve beraberlik anlayışı kuvvetlendirilmiştir. Yeni nesillere verilen önem ve duyulan güven dile getirilmiştir. Yetişen gençlik sosyal faaliyetler ve sportif etkinliklerle kendini ifade etme fırsatı bulmuştur. Ülkenin kurucusu ve kurtarıcısı olan Atatürk'e duyulan saygı, inkılaplara bağlılık ve ülkenin istikbali için canla başla çalışma gayreti bayramlarda ön plana çıkan duygu ve düşünceler arasında yer almıştır. Bu münasebetle ülke sathında düzenlenen etkinliklerle birlikte Bolu'da da halk millî duygu ve düşünceler etrafında birleşmiş ve gençliğin potansiyelleri milletin ortak hedefleri doğrultusunda her yıl tazelenen bir azimle harekete geçirilmiştir.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Kaynakları

BCA, MF.MKT.1234-10.H.17.07.1336.

BCA, 490.1.0.0.3.12.34.

BCA, 490.01.3.13.6.

BCA, 490.01.4.16.7.

BCA, 490.1.0.0.4.6.7.

BCA, 490.1.0.0.1.17.8.

BCA, 490.1.0.0.4.20.15.

BCA, 490.1.0.0.3.13.16.

BCA, 490.01.3.15.18.

BCA, 490.1.0.0.5.26.19.

BCA, 490.1.0.0.982.808.21-51.

BCA, 490.1.0.0.1070. 1101.3.55-56.

BCA, 30.10.0.0.198.353.5.

BCA, 30.10.0.0.145.39.1.

BCA, 30.10.0.0.145.40.3.

2. Resmî Yayınlar

“Beden Terbiyesi Kanunu”, *Resmî Gazete*, 16 Temmuz 1938, S.3961, Kanun No: 3530, Kabul Tarihi: 29/06/1938.

“Lise ve Orta mektepler Talimatnamesi”, *Resmî Gazete*, S.1710, 17 Kânûn-ı Sâni 1931.

“Muallim Mektepleri Talimatnamesi”, *Resmî Gazete*, S.1713, 31 Kânûn-ı Sâni 1931.

“Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun”, *Resmî Gazete*, 1 Haziran 1935, S.3017, Kanun No: 2739, Kabul Tarihi: 27/5/1935.

“Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkındaki 2739 Sayılı Kanuna Ek Kanun”, *Resmî Gazete*, 4 Temmuz 1938, S.3950, Kanun No:3466, Kabul Tarihi: 20/6/1938.

“Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkındaki 2739 Sayılı Kanunun 2 nci Maddesine Bir Fıkra ve Mezkûr Kanuna Bir Madde İlâvesine Dair Kanun Lâyihası ve Dâhiliye Encümeni Mazbatasası”, *TBMM ZC. D.5, C.26, İ.3, 75. İnikad, 13.VI.1938.*

"Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkındaki 2739 Sayılı Kanunun 2 nci Maddesine Bir Fıkra ve Mezkûr Kanuna Bir Madde İlâvesine Dair Kanun Lâyihası ve Dâhiliye Encümeni Mazbatası", *TBMM ZC, D.V, C.26, İ.3, 78. İnikad, 20.VI.1938.*

"Ulusal Bayram ve Tatil Günleri Hakkında Kanun, *Resmî Gazete, 19 Mart 1981, S.17284, Kanun No: 2429, Kabul Tarihi: 17/3/1981.*

Von Hoff, *Genç Dernekleri Teşkili Hakkında Kanun-ı Muvakkat ve Talimatname, Matbaa-ı Askerî, Dersaadet 1332.*

3. Süreli Yayınlar

"19 Mayıs 1919 Gençlik ve Spor Bayramı", *Bolu, S.1682, 19 Mayıs 1949, s.1-2.*

"19 Mayıs 1919", *Hâkimiyet-i Milliye, S.3893, 19 Mayıs 1932, s.1.*

"19 Mayıs Bayramı", *Bolu, S.1887, 21 Mayıs 1953, s.1.*

"19 Mayıs Bayramı", *Hâkimiyet-i Milliye, S.2825, 24 Mayıs 1929, s.3.*

"19 Mayıs Bayramının 19. Yılı", *Ulus, 19 Mayıs 1938, s.1.*

"19 Mayıs Gençlik Bayramı", *Bolu, S.1425, 25 Mayıs 1944, s.1.*

"19 Mayıs Gençlik Bayramı", *Bolu, S.1484, 24 Mayıs 1945, s.1.*

"19 Mayıs Gençlik Bayramı", *Bolu, S.1836, 22 Mayıs 1952, s.1.*

"19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı", *Bolu, S.1249, 23 Mayıs 1940, s.1.*

"19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı", *Güzel Bolu, S.46, 22 Mayıs 1949, s.1-2.*

"19 Mayıs Günü", *Bolu, S.1045, 14 Mayıs 1936, s.1.*

"19 Mayıs Hazırlıkları", *Bolu, S.1095, 13 Mayıs 1937, s.1.*

"19 Mayıs Spor Bayramı", *Bolu, S.1044, 7 Mayıs 1936, s.1.*

"19 Mayıs'ın Yıl Dönümü, Samsun'da Bayram", *Hâkimiyet-i Milliye, S.2107, 20 Mayıs 1927, s.1.*

"19 Mayıs", *Bolu, S.1531, 23 Mayıs 1946, s.1.*

"19 Mayıs", *Yeşil Bolu, S.75, 23 Mayıs 1948, s.1-2.*

"Akçakoca Halkevinde Temsil Faaliyeti", *Bolu, S.1248, 16 Mayıs 1940, s.2.*

"Ankara Mekteplerinin Terbiye-i Bedeniye Şenliği", *Hâkimiyeti Milliye, S.2458, 11 Mayıs 1928, s.1.*

"Ankara'da 19 Mayıs Şenlikleri", *Cumhuriyet, 20 Mayıs 1938, s.1, 7.*

"Ankara'da İlk Mekteplerin İdman Bayramı", *Cumhuriyet, S.734, 24 Mayıs 1926, s.1-2.*

ARIKAN, Hayrettin, "19 Mayıs ve Türk Gençliği", *Bolu, S.1682, 19 Mayıs 1949, s.1, 3.*

"Atatürk Stadyuma Şeref Verdiler", *Ulus, 20 Mayıs 1938, s.1, 8.*

"Atatürk'e Tazim ve Şükran", *Ulus, 20 Mayıs 1938, s.1.*

"Atatürk'ün Samsun'a Ayak Bastığı Günün Yıl Dönümü", *Bolu, S.1046, 21 Mayıs 1946, s.1.*

- "Balo", *Bolu*, S.1046, 21 Mayıs 1946, s.1.
- "Bayram Hazırlıkları Devam Ediyor", *Yeşil Bolu*, S.74, 16 Mayıs 1948, s.2.
- BEŞER, Aziz, "Düzce'de Gençlik ve Spor Bayramı", *Güzel Bolu*, S.46, 22 Mayıs 1949, s.2.
- "Bolu Kız Enstitüsü'nde Geçit", *Yeşil Bolu*, S.30, 25 Mayıs 1947, s.1.
- "Bolu Ortaokul Müsameresi", *Yeşil Bolu*, S.30, 25 Mayıs 1947, s.1.
- "Bolu'da 19 Mayıs Şenlikleri", *Yeşil Bolu*, S.75, 23 Mayıs 1948, s.1.
- "Bolu'da 1930-1931 Ders Döneminde Jimnastik Şenlikleri", *Bolu Ortaokulu Dergisi*, S.1, Resimli Ay Basımevi, İstanbul 1935-1936, s.37.
- "Bolu'da İdman Şenliği", *Ulus*, 29 Nisan 1935, s.2.
- "Bolu'da Jimnastik Şenlikleri", *Ulus*, 3 Mayıs 1935, s.5.
- "Bolu'da Spor Şenlikleri", *Ulus*, 21.7.1937, s.2.
- "Büyük Gazi'nin Milletine Teşekkürü", *Hâkimiyet-i Milliye*, S.4251, 22 Mayıs 1933, s.1.
- DAVER, Abidin, "19 Mayıs...", *Cumhuriyet*, 19 Mayıs 1938, s.1, 7.
- "Dün 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı", *Bolu*, S.1631, 20 Mayıs 1948, s.1,3.
- "Dün Ankara, Millî Şef Atatürk'ün Yurdu Kurtarmak İçin Samsun'a Çıkışının Yıl Dönümünü Coşkunca Kutladı", *Ulus*, S.5319, 20 Mayıs 1936, s.1, 5.
- "Dün Her tarafta Jimnastik Şenlikleri Yapıldı", *Hâkimiyet-i Milliye*, S.3182, 24 Mayıs 1930, s.1, 3.
- "Dün Liseler İdman Bayramı Yapıldı", *Cumhuriyet*, 17 Mayıs 1340, s.1.
- "Düzce'de 19 Mayıs Bayramı", *Yeşil Bolu*, S.75, 23 Mayıs 1948, s.2.
- "Düzce'de 19 Mayıs Hazırlığı", *Yeşil Bolu*, S.74, 16 Mayıs 1948, s.2.
- "Edirne'den Armağan", *Bolu*, S.1392, 20 Mayıs 1943, s.1-2.
- Falih Rifki, "19 Mayıs", *Hâkimiyet-i Milliye*, S.3178, 20 Mayıs 1930, s.1, 3.
- "Gençlik ve 19 Mayıs", *Bolu*, S.1581, 22 Mayıs 1947, s.1-2.
- "Gençlik ve Spor Bayramı", *Bolu*, S.1295, 22 Mayıs 1941, s.1.
- "Gençlik ve Spor Bayramı", *Bolu*, S.1392, 20 Mayıs 1943, s.1-2.
- "Gençlik ve Spor Bayramı", *Bolu*, S.1786, 31 Mayıs 1951, s.1.
- "Gençlik ve Spor Bayramınız Kutlu Olsun", *Bolu*, S.1682, 19 Mayıs 1949, s.1.
- GÜREL, Ş., "Halkevleri Spor Çalışmaları", *Ülkü*, C.14, S.82, Birinci Kânûn 1939, s.367.
- "Halkevimiz Postası", *Duygular Bolu Halkevi Mecmuası*, S.4, 1 Ağustos 1941, s.16.
- İŞİTMAN, Tarık Ziya, "19 Mayıs'ın Tarihteki Yeri", *Bolu*, S.1096, 20 Mayıs 1937, s.1.
- "İkinci İdman Bayramı", *Tedrisat Mecmuası*, C.8, S.39, Haziran 1917, s.3-6.
- "İlkokul - Melen Köprüsünün Temel Atma Merasimi", *Bolu*, S.1198, 25 Mayıs 1939, s.1.
- "İlk İdman Bayramı", *Tedrisat Mecmuası*, C.6, S.3, İstanbul 1332, ss.283-286.

- "İkinci İdman Bayramı", *Tedrisat Mecmuası*, C.8, S.39, Haziran 1917, ss.3-6.
- "İstanbul Halkevi'nde", *Ulus*, 19 Mayıs 1938, s.8.
- "İstanbul'da Üçüncü Jimnastik Şenliği", *Hâkimiyet-i Milliye*, S.3182, 24 Mayıs 1930, s.1.
- "İstanbul'daki Jimnastik Şenlikleri", *Hâkimiyeti Milliye*, S.2458, 11 Mayıs 1928, s.1.
- "İzmir", *Hâkimiyet-i Milliye*, S.3182, 24 Mayıs 1930, s.3.
- "Kasabamızda Yapılan 19 Mayıs Bayramı", *Bolu*, S.1581, 22 Mayıs 1947, s.1-2.
- "Kız Enstitüsü'nün Müsameresi", *Bolu*, S.1681, 12 Mayıs 1949, s.1.
- MANCARCI, Ferit, "19 Mayıs 1919", *Bolu*, S.1198, 25 Mayıs 1939, s.1-3.
- _____, "Duygu", *Bolu*, S.1096, 20 Mayıs 1937, s.1.
- "Mektepliler Bayramı Dün Tes'it Edildi", *Cumhuriyet*, 15 Mayıs 1341, s.1.
- "Memlekette 19 Mayıs", *Hâkimiyet-i Milliye*, S.4606, 21 Mayıs 1934, s.4.
- "Memlekette 19 Mayıs", *Ulus*, 20 Mayıs 1938, s.8.
- "Millet Bayramı Günü", *Hâkimiyet-i Milliye*, S.4249, 19 Mayıs 1933, s.1,9.
- "Mudurnu Haberleri", *Yeşil Bolu*, S.30, 25 Mayıs 1947, s.1.
- "Mudurnu Halkevi Çalışmaları", *Bolu*, S.1484, 24 Mayıs 1945, s.1.
- "Orman Ortaokulunda", *Bolu*, S.1149, 26 Mayıs 1938, s.1.
- Siirt Mebusu Mahmut, "19 Mayıs", *Hâkimiyet-i Milliye*, S.2823, 19 Mayıs 1929, s.1.
- "Şehrimizde 19 Mayıs", *Yeşil Bolu*, S.30, 25 Mayıs 1947, s.1.
- "Şehrimizde Gençlik ve Spor Bayramı", *Güzel Bolu*, S.98, 28 Mayıs 1950, s.1-2.
- Talât Emin, "Bolu Gençliği ve Spor", *Bolu*, 26 Eylül 1935, s.2.
- TUNÇOK, Doğdunur, "19 Mayıs", *Yeşil Bolu*, S.74, 16 Mayıs 1948, s.2.
- VARLIK, Şadi, "Türk Gençliğinin Günü", *Bolu*, S.1392, 20 Mayıs 1943, s.1-2.
- Yakup Kadri, "19 Mayıs", *Hâkimiyet-i Milliye*, S.2106, 19 Mayıs 1927, s.1.

4. Makaleler

- AKBAYRAK, Hasan, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Milli Bayramlar", *Tarih ve Toplum*, S.43, Temmuz 1987, ss.31-38.
- AKBULUT, Dursun Ali, "Samsun'un "Gazi Günü" Ya da 19 Mayıs Bayramı", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.XI, S.33, Kasım 1995, ss.771-779.
- ALKAN, Mehmet Ö., "Osmanlı İdman Bayramı'ndan Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı'na", *Toplumsal Tarih*, S.211, Temmuz 2011, ss.30-40.
- APAK, Rahmi, "On Beş Yıl ve Türk Sporunu", *Ülkü*, C.12, S.69, İkinci Teşrin 1938, ss.229-234.
- EVCİN, Erol, "Atatürk'ün Spora ve Sporculara Bakışı", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2014, C.33, S.55, ss.303-376.

- GÜVEN, Özbay, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Gençlik ve Spor Bayramları”, *Toplumsal Tarih*, S.65, Mayıs 1998, ss.33-38.
- İNAN, Afet, “Atatürk’ün Doğum Günü”, *Belleten*, C.XLIV, S.176, Ekim 1980, ss.629-641.
- İNAN, Süleyman, “19 Mayıs Gününün Bayramlaşması”, *Bilgi ve Bellek*, S.3, Kış 2005, ss.45-66.
- KIRŞAN, Nizameddin, “Spor ve Gençlik Bayramı İçin”, *Türk Spor Kurumu*, S.46, 17 Mayıs 1937, ss.18.
- ŞAHİNGÖZ, Mehmet, “Osmanlı’dan Millî Mücadele’ye İstiklâl-i Osmanî Günü Kutlamaları”, *Yeni Türkiye Dergisi (Osmanlı Özel Sayısı)*, C.1, Ankara 1999, ss.194-201.
- UZUN, Hakan, “Milletin İradesiyle Oluşan Bir Bayram: Atatürk’ü Anma 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı ve Atatürk döneminde Kutlanması”, *Karadeniz Araştırmaları*, C.6, S.24, Kış 2010, ss.109-125.

5. Kitaplar

- ALTUNYA, Niyazi, *Millî Eğitimde Mustafa Necati Dönemi*, Başarı Yayınevi, İstanbul 2009.
- AKCAN, Erol, *İttihat ve Terakki Fırkası’nın Paramiliter Gençlik Kuruluşları*, AKDITYK Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2015.
- ATATÜRK, Mustafa Kemal, *Nutuk (1919-1927)*, AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1997.
- Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri*, C.2, AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1997.
- ÇOLAK, Filiz, *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e 10 Temmuz Hürriyet Bayramı*, Çizgi Kitabevi, Konya 2013.
- ÇOLAK, Filiz ve Nilgün Nurhan Kara, “19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı’nın Öncüsü Olarak İdman/Jimnastik/Spor Bayramı ve Cumhuriyet’in İlk Yıllarında İzmir’deki Kutlamalar”, *İzmir Spor Tarihi* içinde, ss.281-299, Editör: Günver Güneş ve Bahri Okumuş, Ütopya Yayınevi, Ankara 2019.
- İNAN, Afet, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2007.
- OĞULTÜRK, Lütfi, *Bolu’da On iki Söylev*, CHP Merkez Nahiye Ocağı Yayınları, Bolu Vilayet Matbaası, Bolu 1941.
- TARCAN, Selim Sırrı, *Hatıralarım*, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1946.